

Tekstilės spalvų pavadinimai Lietuvos istoriniuose šaltiniuose

GRAŽINA MARIJA MARTINAITIENĖ

Kultūros, filosofijos ir meno institutas, Saltoniškių g. 58, LT-08015 Vilnius

El. paštas: sakra@kmfi.lt

Straipsnio objektas: dailiosios tekstilės spalvų pavadinimai, XVI–XX a. pradžioje vartoti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės archyvuiniuose dokumentuose, publikacijose ir šnekamajoje audėjų, siuvėjų, aprangos gamintojų bei vartotojų kalboje.

Straipsnio tikslas: išaiškinti Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje vartotus tekstilės bei jos gaminių spalvų istorinius pavadinimus, nustatyti jų kilmę bei reikšmę, svarbią šiuolaikiniams dailės istorikams, muziejininkams, etnografams.

Raktažodžiai: LDK tekstilė, spalva, atspalvis

Iš visų taikomosios dailės sričių sunkiausia, bent jau Lietuvoje, tirti istorinę tekstilę. Ypač elitinę, kurią naudojo visuomenės viršūnės, kūrė profesionalūs aukščiausio lygio meistrai bei dirbtuvės iš brangiausių ir išpūdingiausių medžiagų, taikydami tobuliausias, didžiausią meninį efektą teikiančias technikas. Mūsų šalies tyrėjai pernelyg ilgai ir dėl įvairiausių priežasčių stokojo būtiniausių galimybių visa tai analizuoti, lyginti, atpažinti ir įvardyti. Tad Lietuvoje tik dabar ima pasirodyti nebe vien nedidelės bendro pobūdžio veikalų dalys, skirtos taikomajai dailei¹, bet ir pirmosios didesnės apimties monografijos, kuriose apžvelgiama LDK kilmingųjų apranga, audiniai, kiti dailiosios tekstilės dirbiniai². Galima tikėtis, jog pamažu bus atkurtos elitinei ir liaudiškai tekstilės kūrybai skirtų tiriamųjų darbų proporcijos, kurias vien pastarosios pusėn nusrėdė beveik visos XX šimtmečio publikacijos.

Tačiau tam reikės pasiryžti atlikti kai kuriuos itin svarbius darbus, kuriuos vargu ar galima vadinti pagalbiniais. Veikia – pagrindiniais, nes be jų gresia painiavos, gal net tam tikro chaoso ir nesuskalbėjimo pavojus.

Pirmiausia turima galvoje terminija. Kaip žinia, Lietuvoje vis dar nesusitarta dėl svetimžodžių: kokia kalba ir forma jie turi būti rašomi, transkribuojami ar ne. Tačiau mūsų dailės istorikai, muziejininkai, restauratoriai dėl terminijos turi ir kitų rūpesčių bei galvosūkių. Nesiplečiant į šalis, galima kalbėti vien apie tą sritį, nuo kurios pradėtas šis rašinys, – istorinę tekstilę, ir dar tokią, kuri, atsižvelgiant į meistrų profesinį lygį, gamybos būdo sudėtingumą, laikytina elitine, gaminta sudėtingais prietaisais iš materialiniu bei estetiniu atžvilgiu itin vertingų žaliavų ir naudota aukštesnės visuomeninės padėties vartotojų.

Ši aukšto meninio lygio tekstilė buvo gaminama iš įvairių verpalų, jai priskiriami dar įvairesni audiniai, siuviniai, nėriniai, mezginiai ir pozumentai, o iš jų visų kurta aibė dirbinių

¹ T. Adomonis, K. Čerbulėnas, *Lietuvos TSR dailės ir architektūros istorija*, Vilnius, 1987, t. 1.

² *Bažnytinė tekstilė. XV–XX a. pradžia*, Vilnius, 2004; I. Jedzinskaitė-Kuizininė, *XVI–XVIII a. gobelenai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*, Vilnius, 2000; R. Guzevičiūtė, *Tarp Rytų ir Vakarų XVI–XIX a. LDK bajorų kostiumo formavimosi aplinkybės ir pavidalas*, Vilnius, 2005; G. M. Martinaitienė, *Kontušo juostos Lietuvoje*, Vilnius, 2006; M. Matušakaitė, *Apranga XVI–XVIII Lietuvoje*, Vilnius, 2003.

pradedant kilimais ir baigiant nosinaitėmis. Visa ši sunkiai besuskaičiuojama tekstilės dirbinių (taip pat ir gamybos įrankių, technikų, etc.) įvairovė jų darymo ir vartojimo laikais turėjo savo pavadinimus, kuriuos žinojo, mokėjo, iš jų gebėjo atpažinti gaminius kiekvienas LDK gyventojas – nuo valdovo iki paprasčiausio amatininko ar pirklio. Visi ar bent dauguma šių pavadinimų surašyta ir išliko archyvuose dokumentuose bei publikuotuose šaltiniuose. O kadangi yra istorinio nematerialaus paveldo dalis ir vertybė, turėtų būti ne tik išsaugoma, bet ir vartojama, tai yra jais moksliniuose veikaluose turėtų būti vadinamos tos pačios, kaip ir kitados, tekstilės meno vertybės.

Deja, visi šie Lietuvoje ir svetur saugomi šaltiniai, informuojantys apie Lietuvos praeities realijas, yra kitakalbiai. Ankstyviausieji rašyti senąja cerkvine slavų, lotynų, vėlesnieji – lenkų, kai kada ir lotynų bei vokiečių kalbomis, vėliausieji (XIX a. – XX a. pr.) – rusiškai ir dar kirilikos rašmenimis. Daugiausia yra lenkiškai rašytų šaltinių, nes būtent ši kalba pripažinta valstybine Abiejų Tautų Respublikos, taigi ir LDK kalba. Tad ir viskas apie audinius, siuvinius, jų rūšis ir spalvas pavadinta taip, kaip sugalvojo, vartojo ir išplatino po visą Respubliką Karalystės, tai yra Lenkijos, meistrai ir vartotojai. Kadangi pavadinimai būdavo persakomi arba užrašinėjami „iš klausos“, jie neretai įvairavo. Pavyzdžiui, skautusis raudonis, lenkiškai vadinamas *ponsowy*, pavirsdavo ir *pašowy*, ir *pensowy*, ir *pinsowy*, o blizgantis, truputėlį gelsvo ar rausvo atspalvio baltumas, primenantis konditerijos gaminių marcipaną, aptinkamas pavadintas ir *marcepanowy*, ir *marcypanowy*, ir dar kitaip. Kaip galima suprasti iš šių kelių pavyzdžių, lenkų kalboje daiktavardis *kolor* yra vyriškosios giminės, tai yra kitaip nei lietuviškoji „spalva“ (ši lenkiškųjų būdvardžių ypatybė paaiškina, iš kur šiandien lietuvių audėjų kalboje tebeįtaikantys barbarizmai „bordava“, „morkava“ ir kt. gavo tokias, atseit, sulietuvinatas, galūnes...). Verčiant iš vienos kalbos į kitą, giminių skirtumas sukelia kai kurių keblumų, todėl, kad būtų aiškiau, ankstesniame pavyzdyje buvo pavartoti vyriškosios giminės būdvardiniai daiktavardžiai „raudonis“ ir „baltumas“.

Archyvuose dokumentuose aptinkami keleriopi lenkiški tekstilės spalvų pavadinimai. Vieni išreikšti paprastais būdvardžiais, kurie bažnytinių reikmenų inventoriuose įvardija „aparatais“ vadinamų paramentų³ liturgines, o kitokios paskirties tekstilės dirbinių sąrašuose – spektro spalvas. Šie būdvardiniai spalvų pavadinimai, pavyzdžiui, „raudona“ (lenk. *czerywony*, *czyrwony*), „mėlyna“ (lenk. *modry*), „geltona“ (lenk. *zolyty*) ir kiti, dažnesni vėlesniuose, daugiausia XIX – XX a. I pusės, šaltiniuose. Jie turi atitikmenis kitose kalbose, todėl nesunkiai išverčiami ir nekelia didesnių rūpesčių.

Kitą, kur kas gausesnę, grupę sudaro pavadinimai, įvardijantys ypatingus tos ar kitos pagrindinės spalvos atspalvius, kurie dažniausiai būna sumišę į vieną unikalų ir nedalomą junginį. Nuo seniausių laikų ir dabar daugelio šalių kalbose ši sudėtinė spalva verbalizuojama paprastai – tapatinant su koku nors gerai pažįstamu ir kaip tik tokia spalva pasižyminčiu daiktu, produktu, augalu ar net gyviu. Lenkų kalboje iš juos įvardijančių daiktavardžių šaknies ir vyriškosios giminės būdvardžio galūnės sukuriamas daiktavardinis būdvardis, pavyzdžiui, *cytryna* → *cytrynowy* [*kolor*], *barszcz* → *barszczowy*, *kanarek* → *kanarkowy* ir t. t. Kaip tik tokius daiktavardinius būdvardžius savo profesinėje kalboje (kalbos mokovas sakytų – žargone!) dažniausiai vartoja ir Lietuvos tekstilininkai – liaudies audėjos, ir profesionalūs dailininkai, kai nori aiškiai, vaizdingai ir visiems suprantamai pavadinti sudėtingas, kupinas atspalvių ir niuansų savo dirbinių spalvas. Daiktavardiniais būdvardžiais sudėtingų atspalvių spalvos įvardijamos ir lenkiškai rašytuose, Lietuvos tekstilės dirbinius mininčiuose šaltiniuose, ir juos

³ Aparatai, paramentai (lot. *apparatus* – reikmenys) – katalikų dvasininkų liturginiai rūbai.

persakančiose lenkų dailės istorikų publikacijose. Tenykščiams kalbos mokovams nekelia nuostabos pasakymai *cytrynowy ornat*, *prochowy kilim*, *tabaczkowa chusta* arba *ciegielkowy kontusz*. Tačiau tenka pripažinti, jog lietuviškai paraidžiui išversti pavadinimai „citrininis arnotas“, „parakinis kilimas“, „tabakinė skara“ ar „plytinis kontušas“, nors ir vartojami šnekamojoje kalboje, bet parašyti skamba nekaip. Gal tada geriau „citrinos spalvos arnotas“, „parako spalvos kilimas“, „tabako spalvos skara“ ir „plytų spalvos kontušas“? Žodžių padaugėja, tačiau išsaugomas pavadinimų istoriškumas.

Tokiu pat būdu reikėtų į lietuvių kalbą versti ir sąlyginai trečiaja grupe laikytinus lenkiškus spalvų ir atspalvių pavadinimus, kurie įvairiu laiku į Abiejų Tautų Respubliką „atklydo“ kartu su užsieninėmis prekėmis ir madomis. Dokumentuose jie įrašyti pagal tarimą su pridurta lenkų kalbos vyriškosios giminės būdvardžio galūne.

Įdomu tai, kad iš šių skolinių galima apytikriai numanyti, kada tos ar kitos rūšies bei spalvos tekstilė radosi ir paplito Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Pavyzdžiui, XVII a. pasidarė itin madingi rytietiškos ir itališkos kilmės audiniai ir apdarai, dažyti garsiąja karmazino (arab. *kyrmyzy*) ir „prigesinta šilto atspalvio rausva“ (ital. *rosa secca* → lenk. *róż*, *różowy kolor*) spalvomis. Nuo 1680-ųjų dokumentuose vis dažniau galima aptikti įrašytus „šaknelių“ (taip anuomet vadinti prieskoniai), „gaigalo plunksnų“ ir „papūginių“ spalvų drabužius bei paramentus. O XVIII a. tikrai galima laikyti rafinuotų prancūziškų tekstilės spalvų ir subtiliausių jų atspalvių amžiumi. Atsirado daugybė truputį komiška skambančių, iš prancūziškų žodžių tarimo susikurtų spalvų pavadinimų, pavyzdžiui, „merdoa“ (pr. *merde d'oise*), „verdepon“ (pr. *vert de pomme*) ar „blamarant“ (pr. *bleu mourant*). Jie ir dabar vartojami šiandieniniuose kaimynų moksliniuose veikaluose, parodų kataloguose, kitose specialiose publikacijose (kai kurie pasitaikydavo ir tarpukario Lietuvos, daugiausia Kauno, siuvėjų, kirpėjų ir madas mėgusių ponių žargone; vos ne klasikinis pavyzdys – XX a. 4-ajame dešimtmetyje itin jų pamėgta ne tik suknelių, bet ir plaukų „felmortinė“ (pranc. *feuille morte* – miręs lapas) spalva...). Verčiant į lietuvių kalbą, spalvos istorinio pavadinimo išsaugoti nepavyks, nes šiuo atveju spalvą apibūdinti teks šiuolaikinėmis mūsų kalbos lytimis.

Šaltiniai, kuriais remiantis sudarytas šioje publikacijoje teikiamas istorinės tekstilės pavadinimų aiškinamasis žodynelis, yra keleriopi. Svarbiausia ir gausiausia jų dalis – LDK istorines realijas fiksuojantys rankraščiniai dokumentai, saugomi Lietuvos ir Lenkijos archyvuose. Tai į Kunigaikštystę įvežamų prekių sąrašai, jų taksacijos, privačių asmenų testamentai, pomirtinio turto ir iš vieno savininko kitam perduodamų daiktų registrai, bažnyčių vizitacijų aktai bei inventoriai, taip pat įvairios publikacijos, kaip antai po Lietuvą kažkada keliavusių užsieniečių užrašai, memuarai, įvairių renginių, iškilmių bei ceremonijų aprašymai. Iš jų buvo surankioti audinių, drabužių, paramentų, kitų tekstilės dirbinių ir jų spalvų pavadinimai ir mėginta nustatyti jų kontekstą, genezę ir reikšmes.

Sunkiausia išsiaiškinti, kokia iš tikro buvo vienu ar kitu pavadinimu įvardyta audinio ar siuvinio spalva. Pasitaikė laimingų atvejų, kai tai leido suprasti patys tekstilės dirbiniai, bet tik tuomet, jeigu buvo aptikti ir jų aprašymai dokumentuose. Čia daugiausia naudos davė kai kurie bažnyčiose, pirmiausia Vilniaus katedroje, buvę ir Lietuvos dailės muziejaus išsaugoti senieji paramentai, kurių audinių rūšys ir spalvos nurodytos išlikusiuose šventovės inventoriuose⁴.

Deja, publikuotų, juo labiau lietuviškų šaltinių, kurie padėtų nustatyti, ką iš tikro reiškia tas ar kitas tekstilės dirbinio pavadinimas, mažai. Nemenkinant Lietuvių kalbos žodynų

⁴ LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3697, 3788, 4164; MAB RS, f. 43, b. 226, 227, 237, 4835 (8914), 19583, 19587, 19590, 19603, 19611, 19617.

reikšmės ir kalbininkų įdėto didžiulio darbo juos rengiant, vis dėlto reikia pripažinti, jog abu šnekamosios kalbos žodynai ir didelė dalis akademinio žodyno tomų⁵ pasirodė sovietmečiu, todėl rengėjai buvo priversti atsakyti daugelio žodžių, kurie galėjo įrodyti Lietuvą buvus katalikišką, o praeityje – ir didelę savarankišką valstybę. Be to, ir visame XX a., o ypač okupaciniame jo tarpsnyje, Lietuvos istorijos tyrinėjimų lygis bei mastas taip pat buvo toks, kad daug praeities realiųjų ne tik žodynininkams, bet ir visuomenei liko nežinomos, o jų įvardijimai neretai laikyti (kai kada iš inercijos tebelaikomi) neteiktiniais polonizmais. Šių dailės istorikams pačių būtiniausių pavadinimų visai nedaug tėra išversta lietuvių-lenkų žodynuose⁶.

2001 m. išleistas pirmasis lietuviškas specializuotas tekstilės terminų žodynas⁷, kuriame trumpai apibūdinama tik šiuolaikinė tekstilė ir jos technologijos, o kai kurių paminėtų anksčiau laikotarpio audinių bei siuvinų charakteristikos vis dėlto prašosi tikslinamos.

Naudingiausiu šaltiniu istorinės tekstilės tyrinėtoji tenka laikyti nebent „Dailės žodyną“, kurį parengė Kultūros ir meno instituto (dabar – Kultūros, filosofijos ir meno institutas) dailėtyros specialistai⁸. Šio žodyno pobūdis, apimtis, būtinumas laikytis tam tikrų proporcijų riboja istorinei taikomajai dailei, tad ir tekstilei, skirtų pozicijų kiekį. Tačiau čia kvalifikuotai ir palyginti tiksliai apibūdintos pačios svarbiausios istorinių audinių, siuvinų, drabužių, paramentų, kilimų, kitų tekstilės dirbinių rūšys, tipai, technologijos ir atlikimo technikos; pasitaiko ir spalvų pavadinimų.

Vis dėlto ne vieno istorinio spalvos pavadinimo reikšmę šio rašinio autorei reikėjo aiškintis remiantis užsienio specialistų – italų, lenkų, prancūzų, vokiečių – rengtais dailės terminų žodymais, aiškinamosiomis enciklopedijomis⁹ bei tekstilei skirtų monografių prieduose publikuotais¹⁰ žodynėliais. Kadangi kai kada autorių nuomonės dėl vieno ar kito pavadinimo reikšmės nesutampa, mūsų teikiamame spalvų pavadinimų sąrašė nurodomi visi variantai. Teko naudotis ir įvairiais augalijos, ypač gėlių, žinynais, kurie pravertė aiškinantis spalvų atspalvių subtilybes ir niuansus.

Žodynelio tvarka. Archyvuose šaltiniuose surasti pavadinimai toliau teikiamame žodynyje surikiuoti abėcėlės tvarka. Kiekvienam pavadinimui skirta atskira vokabula, kurios

⁵ *Lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius, 1956–1991, t. 1–15.

⁶ *Lenkų-lietuvių kalbų žodynas*, Vilnius, 1964, t. 1–8.

⁷ *Aiškinamasis tekstilės terminų žodynas*, Kaunas, 2001.

⁸ *Dailės žodynas*, Vilnius, 1999.

⁹ Iš svarbesnių minėtini: *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, Leipzig, 1907–1950, Bds. 1–37; B. Berthod, E. Hardouin-Fugier, *Paramentica. Tissus Lyonnais et art sacré 1800–1940*, Lyon, 1992; M. Bouzard, *La soierie lyonnaise du XVIII au XX siècle*, Lyon, 1999; *Encyklopedia sztuki starożytnej*, Warszawa, 1974; E. Fleming, *Textile Kunst*, Berlin, 1950; J. Fleming, J. Honour, *The Penguin Dictionary of Decorative Arts*, Harmondsworth, 1979; P. Garner, *Phaidon Encyclopedia of Decorative Arts 1890–1940*, Oxford, 1988; Z. Gloger, *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, Warszawa, 1900–1903; J. Harns, *5000 Years of Textiles*, London, 1995; P. M. Кирсанова, *Костюм в русской художественной культуре 18 – первой половины 20 вв.*, Москва, 1995; *Vocabulaire technique des tissus français-anglais-italien*, Lyon, 1959; etc.

¹⁰ B. Biedrońska-Słotowa, *Polski ubiór narodowy zwany kontuszowym*, Kraków, 2005, s. 115–169; M. Gutkowska-Rychlewska, *Historia ubiorów*, Wrocław, 1968, s. 860–876; *Materiały źródłowe do dziejów kultury i sztuki XV–XVIII w.*, zebrał i opracował Mieczysław Gębarowicz, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1973, s. 409–422; M. Michałowska, *Słownik terminologiczny włókiennictwa*, Warszawa, 1995; *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, Warszawa, 1996; *Przepych i blask jedwabnictwa Lyońskiego, Lyońskie tkaniny jedwabne od XVII do XX wieku*, Warszawa, 2004, s. 168–175; I. Turnau, *Ubiór narodowy w dawnej Rzeczypospolitej*, Warszawa, 1991, s. 187–200.

apimtis priklauso nuo surinktų žinių apie juo įvardytą spalvą kiekio. Teiginiai vokabuloje išdėstyti tokia tvarka:

1. Spalvos pavadinimas ir, jei buvo aptikti, jo variantai. Teikiama kaip šaltinyje – lenkų kalba, o kad išsiskirtų – didžiosiomis raidėmis.
2. Skliaustuose – spalvos pavadinimo kilmės nuoroda, jeigu ji yra žinoma arba spėjama.
3. Pavadinimu įvardytos spalvos apibūdinimas lietuvių kalba ir, jei reikia, pridedamas komentaras.
4. Viena ar kelios būdingesnės šaltinių citatos, kuriose pavartotas aptariamasis spalvos pavadinimas. Teikiama lietuviškai, po to kaip šaltinyje – lenkų kalba skliausteliuose; spalvos pavadinimas patamsintas. Šaltinio, iš kurio paimta citata, nuoroda – puslapio apačioje. Praleistos šaltinio teksto vietos žymimos daugtaškiu laužtuose skliausteliuose.

Pastabos. Pirmiausia reikia priminti kai kuriuos mūsų istorinių dokumentų rašybos ir skyrybos ypatumus, kuriuos stengiamasi išsaugoti žodynėlio kitakalbiuose tekstuose. Jau sakytą, kad jie daugiausia lenkiški, nes tai – Abiejų Tautų Respublikos oficialių raštų kalba, kuria paprastai būna surašyti ir tie XVI–XIX a. I pusės dokumentai, kuriuose minimos audinių, rūbų ir kitų dirbinių spalvos. Tačiau tai ne dabartinė, o senoji, tai yra šiek tiek kitokia nei šiuolaikinė, lenkų kalba. Be to – specifinė, nes dažniausiai tai ne šnekamoji ar literatūrinė, o tarnybinių raštų kalba, kurioje apstu savitų posakių, pasitaiko ligatūra žymėtų arba nežymėtų santrumpų, į vieną sulietų žodžių. Neretai visai nežymimi šiai kalbai būdingi diakritiniai ženklai, reikšmingesnis (raštininko nuomone) žodis net ir sakinio viduryje pradedamas didžiąja raide. Skyrybos ženklai autentiškuose tekstuose irgi būna sudėti raštininko nuožiūra. Spalvų, kaip ir pačių audinių pavadinimai, dažniausiai užrašinėti „iš klausos“, todėl įvairuoja (dėl to kai kada galėjo būti kaltas ir raštininko raštingumo lygis).

Spalvų bei atspalvių pavadinimai lenkų kalba išreikšti vyriškosios giminės, lietuviškię ji – moteriškosios giminės būdvardžiais.

TEKSTILĖS SPALVŲ ISTORINIŲ PAVADINIMŲ AIŠKINAMASIS ŽODYNĖLIS

AMARANTOWY KOLOR (it. *amaranto* – purpuras) – skaisčiai raudona arba tamsiai rožinė gėlės celiozijos (lot. *Celosia cristata* L.), dar vadinamos „gaidžio skiautere“, žiedo spalva.

* Józefo Pitschmanno (?) prieš 1793 m. tapytame Vilniaus vaivados (nuo 1764), didžiojo Lietuvos etmono (1728–1793), rašytojo ir kompozitoriaus Mykolo Kazimiero Oginskio (1728–1800) portrete, esančiame Varšuvos nacionaliniame muziejuje, portretuojamasis pavaizduotas „<...> [vilkintis] juodu aksominiu kontušu su amaranto spalvos apykakle ir amaranto spalvos prakarpomis“ („<...> w czarnym aksamitnym kontuszu z *amarantowymi* wylotami. Wysoki aksamitny *amarantowy* kołnierz haftowany jest złotą nicią – <...>“)¹¹.

BARSZCZOWY, BURACZIKOWY, BURACIKOWY KOLOR (lenk. *barszcz* – burokas) – tamsiai raudona valgomojo burokėlio spalva.

* 1643 m. Veliuonos bažnyčios inventoriuje tarp gautų reikmenų įrašyta: „Šviesios burokėlio spalvos antepedijus <...> tokia pati kapa <...> ir baldakimas“ (*Antepedya buraciku światłego <...> takaz kapa <...> y baldakym*¹²).

¹¹ B. Biedrońska-Słotowa, op. cit., s. 134, katalogo Nr. 134.

¹² Visitatio Generalis Ecclesia Radziviliscen. <...>. Ano 1643, die 23 July peracta, *Kauno Arkivyskupijos archyvas* (toliau – KAKA), b. 137, l. 122v.

* 1789 m. Vilniaus burmistrinės Petronėlės Minkevičienės pomirtinio turto inventoriuje tarp kitų moteriškų drabužių įrašytas „Burokėlio spalvos salopas <...>“ (*Salop koloru barszczowego <...>*)¹³.

BEŽOWY KOLOR – šviesi rusva, truputį žalsvoka spalva.

* XX a. I pusėje ar viduryje žinomas Kauno kolekcininkas ir meno vertybių kontrabandininkas Marijonas Janušauskas (Marian Januszewski) Varšuvos nacionaliniam muziejui pardavė žiponą su žalsvokai rusvos spalvos ruoželiais (*Żupan z kremowego jedwabiu z beżowymi prążkami*)¹⁴.

BLAMARANTOWY, BLOMARANTOWY KOLOR <...> – pašviesinta balsvo atspalvio rausva (amaranto) spalva.

* 1790 m. Gardino Karališkojo šilkinių audinių ir juostų fabriko prekių likučių sąrašė įrašytos dvi rausvos amaranto spalvos juostos, viena iš kitaikos (*Pas Blomarantowy kitaykowy*), antroji iš atlaso (*Pas atlasowy Blamaranto*)¹⁵.

* 1694 m. vilniečio negocianto Jono Opankovičiaus pomirtinio turto inventoriuje įrašytas „Vasarinis amaranto spalvos Falendyšo kontušas <...>“ (*Kuntusz letni Falendyszowy blamarantowy <...>*)¹⁶.

BŁAWAT, BŁAWATNY, BŁAWATOWY KOLOR (lenk. *bławatek* – rugiagėlė, *bławy* – šviesiai mėlynas) – rugiagėlės žiedo spalva.

* 1724 m. Kelmės bažnyčios inventoriuje įrašyti: „Senas rugiagėlės spalvos arnotas“ (*Ornat błękitny bławatny stary*) ir keli arnotai, matyt, pasiūti iš dvejopų audinių, kurių vienas yra „pusiau mėlynas“ (*pułbławatny*)¹⁷.

* 1804 m. Vilniaus Šv. Kazimiero bažnyčios inventoriuje įrašytos „Dvi rugiagėlės spalvos užuolaidos, kurių viena skirta Švč. Mergelės Marijos altoriui<...>“ ir nenurodytos paskirties bei nelabai aiškaus kolorito (dvispalvė?) prikyštėlė (*Fartuszek Bławatny żolty <...>*)¹⁸. Vėlesniame, 1820 m., Šv. Kazimiero bažnyčios inventoriuje šie siuviniai jau nebeminimi.

BLADAWY KOLOR (lenk. *blady* – blyškus, blankus, nublukęs) – blyški, bluki spalva.

* 1724 m. Kelmės bažnyčios inventoriuje įrašytas „Aksominis blyškios raudonos spalvos arnotas <...>“ (*Ornat Axamitny bladawego koloru czerwonego <...>*)¹⁹.

¹³ Aktykacya Inwentarza Dobr tak Stoiących iakoteż y ruchomych po w Bogu zeszyłej Jeymci Pani Petronelli Minkiewiczowey Burmistrzowey Wilenskiej pozostałych. Roku 1789 Mesiąca Novembra 11 Dnia, *Lietuvos valstybinis istorijos archyvas* (toliau – LVIA), SA-23, ap. 1, b. 47, l. 2503.

¹⁴ *Katalog ubiorów od początku XVIII do początku XIX wieku ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie. Modny świat XVIII wieku*, Warszawa, 2003, katalogo Nr. II/74; B. Biedrońska-Słotowa, op. cit., s. 158, katalogo Nr. 62.

¹⁵ Specyfikacya Remanentow roznych Towarow, Ruchomosci, etc. <...> in 1790 06 Diebus 9bris spisana, Senujų aktų archyvas Varšuvoje (toliau – AGAD), AT D-23/16b, l. 11.

¹⁶ Inuentarium defuncti Famati Joannis Opankowicz Negociatoris et Civis Vilnensis, LVIA, SA-23, ap. 1, b. 20. l. 4v.

¹⁷ Ordo et Status Ecclesiae Kielmiensis <...> Ao Dni: 1724 16 Augusti (XX a. nuorašas), KAKA, b. 1, l. 54.

¹⁸ Inwentarz Klasztoru y Kościoła S^o Kazimierza <...> 1804 7bra 5 Dnia Sporządzony, MAB RS, f. 273, b. 318, lapai nepaginuoti.

¹⁹ Ordo et Status Ecclesiae Kielmiensis <...> Ao Dni 1724 16 Augusti (XX a. nuorašas), KAKA, b. 1. l. 54v.

BRĄZOWY KOLOR – ruda bronzinio atspalvio spalva.

Ja dažniausiai būdavo dažomi nuskurusių šlėktų, neturtingų miesto amatininkų drabužiai, siūti iš vietinės gamybos audinių.

* Nežinomo autoriaus nenustatytu laiku nutapytas Žemaičių kašteliono ir seniūno Juozapo Tiškevičiaus (apie 1694–1754) portretas, kuriame jis pavaizduotas „<...> vilkintis rudu bronzinio atspalvio kontušu nuleistomis rankovėmis“ (*Ubrany w brązowy kontusz z opuszczonymi rękawami<...>*)²⁰.

* XX a. I pusėje ar viduryje anksčiau paminėtasis Kauno kolekcininkas ir meno vertybių kontrabandininkas M. Janušauskas Varšuvos nacionaliniam muziejui pardavė XVIII a. žiponą, „<...> pasiūtą iš šilko su rausvomis juostelėmis, kurias skiria rudi bronzinio atspalvio ruožai <...>“ (<...> *uszyty z jedwabiu w różowe paski oddzielane brązowymi prążkami*) ir to paties laikmečio kontušą, „<...> pasiūtą iš rudo bronzinio atspalvio ripsinio pyrimo šilko“ (<...> *uszyty z brązowego jedwabiu o splocie rypсовым <...>*)²¹.

BRZOSKWINIOWY KOLOR (lenk. *brzoskwinia* – persikas) – 1. Geltona persiko vaisiaus spalva; 2. Blyški gelsvai rausva paprastojo persiko (*Persica vulgaris Mill.*) žiedo spalva. Šnekamojoje kalboje kai kada persiko žiedo spalva būdavo vadinama lašišos mėšą primenanti rausvai gelsva spalva, kuri turėjo ir *lašišinės*, o Prancūzijoje – *Marijos Antuanetės* spalvos pavadinimus.

* 1701 m. Vilniaus miestelėno ir pirklio Juozapo Savičiaus pomirtinio turto inventoriuje įrašytas „Dėvėtas persiko spalvos florentietiško atlaso žiponas <...>“ (*Żupan Atlasu Florenskiego koloru Brzoskwinowego zażywany <...>*)²².

BRUNATNY KOLOR (lenk.) – rudosis anglies, juodbėrio žirgo odos spalva.

* 1609 m. Vilniaus priemiestyje tuo metu buvusios Šv. Petro (dabar – Šv. Petro ir Povilo) bažnyčios inventoriuje įrašytas „Rudas damasto arnotas <...>“ (*Ornat brunatny adamaszkowy <...>*)²³.

CEGLASTY, CIEGIELKOWY KOLOR (lenk. *cegła* – plyta) – raudonai ruda degtos statybinės plytos spalva. Populiari LDK bajorų, vyrų ir moterų, drabužių spalva.

* 1598 m. Vilniaus katedros Švč. Trejybės koplyčios inventoriuje įrašytas „Plytinės spalvos šilkas [naudojamas?] vietoje veliumo“ (*Jedwabnica cegielkowej masci wmiasto velum*)²⁴.

* 1647 m. Jonušo Radvilos kunkameroje buvo „Kryžiuočių vėliava su krucifiksu plytinės spalvos kitaikos lauke“ (*Choragiew <...> Krzyzacka wpolu Ceglстым kitayczanym krucifyks*)²⁵.

* 1798 m. Vilniaus Šv. Jono bažnyčios inventoriuje tarp raudonos liturginės spalvos arnotų įrašytas „Plytinis arnotas lamos pavidalo muaro su sidabru <...>“ (*Ornat ceglasty*

²⁰ B. Biedrońska-Słotowa, op. cit., s. 126, katalogo Nr. 85.

²¹ Ibid., s. 148, katalogo Nr. 14.

²² Inwentarz nka Jozefa Sawicza <...> kupca y mieszczanina Wilen. Roku 1701 dnią 29 Augusta, LVIA, SA-23, ap. 1, b. 20, l. 335, 340.

²³ Šv. Petro ir Povilo bažnyčios archyvas (toliau – PPBA), f. 1, ap. 6, b. 2. l. 116v.

²⁴ Vilniaus universiteto bibliotekos rankraščių skyrius (toliau – VUB RS), F 4-35808 (A-2472), l. 51.

²⁵ AGAD, AR D-XXVI, t. 1, Nr. 64.

morowy se Srebrem na kształt lamy <...>) ir net septyni taip pat „plytinės spalvos“, bet iš kitokios rūšies audinio pasiūti arnotai²⁶.

CIAŁKOWY, CIELISTY KOLOR (lenk. *ciało* – kūnas) – sprendžiant iš apibūdinimų šaltiniuose, taip buvo vadinama dvejopa spalva. Vienu atveju tai reiškė raudoną, žalią mėšą primenančią spalvą (hipotetiškai galima spėti, jog tai ankstyvesnis pavadinimas), kitu atveju „kūno“, arba „kūniška“, spalva buvo vadinama rausva kreminio atspalvio spalva, primenanti šviesiaplaukės moters odą. Tai gali paliudyti toliau teikiamos citatos.

* 1598 m. Vilniaus katedros inventoriuje tarp naujai pasiūtų ar gautų arnotų 44-uju nr. įrašytas balto taletto arnotas, pamuštas „<...> raudona mėšos spalvos dupla“ (<...> *podszyty dupłą czyrwoną cielistą*), 47-uju nr. įrašytas arnotas „<...> su kolona iš raudonos mėšos spalvos aksomō“ (<...> *kolumna na nim axamitu czyrwonego cielistego*). 60-ajame to paties inventoriaus lape įrašytas „Arnotas iš kūno spalvos auksaviršio su velionio kun. Valerijono herbu“ (*Ornat złotogłowi cielistego pod herbem nieboszczyka X Waleryana*)²⁷.

* 1680 m. Kauno Šv. Petro bažnyčios inventoriuje įrašyti du „kūno spalvos“ veliumai (*Velum cieliste, blaszką białą z iedwabiem haftowane* ir *Velum także cieliste kitayczane <...>*)²⁸.

* 1804 m. Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčios inventoriuje tarp baltosios liturginės spalvos paramentų įrašyti du „kūno spalvos“ (*cielistego koloru*) arnotai²⁹.

CYNAMONOWY, CINAMONOWY KOLOR (pranc. *canellé*, lenk. *cynamon* – cinamonas) – į cinamoną ar geležies rūdis panašaus atspalvio ruda spalva.

* Po Abiejų Tautų Respublikos valdovo Jono Kazimiero Vazos mirties likusio turto sąrašė, surašytame Neverso (Prancūzija) benediktinų abatijoje, tarp kitų prancūziško fasono drabužių buvo ir „<...> cinamono spalvos kelnės“ (<...> *spodnie barwy cinamonowej (canellé)*)³⁰.

* 1701 m. Vilniaus miestelėno ir pirklio J. Savičiaus pomirtinio turto inventoriuje įrašytas „Senas Cinamono spalvos kontušas <...>“ (*Kuntusz Cynamonowy Stary <...>*)³¹.

CYTRYNOWY KOLOR (pranc. *citrin*, lenk. *cytryna* – citrina) – žalsvo atspalvio geltona, citrinų spalva.

* 1794 m. vilniečio Andriaus Sebastianovičiaus (?) pomirtinio turto inventoriuje įrašyta „Dešimt uolekčių citrinų spalvos atlaso, įkainoto po aštuonis talerius už uolektį“ (*Atlasu Dziesięć Łokci Cytrynowego łokiec szacowany po talaru Osym*)³².

²⁶ Opisanie Kosciola S^o Jańskiego <...> Roku 1798, *Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos rankraščių skyrius* (toliau – *MAB RS*), f. 151, b. 1218, l. 7n–8.

²⁷ *VUB RS*, F 4-35808 (2472), l. 53.

²⁸ Inwentarz rzeczy kosciola Świętego Piotra Kowienskiego, Connotowanych Anno 1680, die 11 Iunij, *KAKA*, b. 86, l. 7.

²⁹ *PPBA*, f. 1, ap. 5, b. 18, l. 13.

³⁰ M. Gutkowska-Rychlewska, *Historia ubiorów*, Wrocław, 1968, s. 526.

³¹ Inwentarz nka P. Jozefa Sawicza <...> kupca y mieszczanina Wilen. Roku 1701 dnia 29 Augusta, *LVIA*, SA-23, ap. 1, b. 20, l. 340.

³² [Andriaus Sebastianovičiaus (?) pomirtinio turto inventoriuis], *LVIA*, SA-23, ap. 1, b. 20, l. 50.

* 1786 m. vilniečio Anupro Minkevičiaus pomirtinio turto inventoriuje tarp moteriškų drabužių įrašytas „1 atlasinis citrinos [spalvos] kontušėlis <...>“ (1 *Kuntusik Atlasowe Cytrynowe* <...>)³³.

* 1798 m. Vilniaus Šv. Jono bažnyčios aprašyme tarp baltosios liturginės spalvos paramentų įrašytas „Senas citrinos spalvos dryžuoto ir gėlėto pusatlasio arnotas“ (*Ornat stary cytrynowy poatlasowy w paski i kwiatki*)³⁴.

CZEKULADOWY KOLOR (pranc. *chocolat* → lenk. *czekolada* – šokoladas) – ruda arba šviesiai ruda, šokolado spalva.

* 1896 m. Ukmergės apylinkių dvarininko Juozapo Tovjanskio turto registre įrašytas „Šokolado spalvos atlaso chalatas <...>“ (*Szłafrok czekuladowy atlasowy* <...>)³⁵.

DREWNIAKOWY KOLOR (lenk. *drewno* – mediena) – turbūt gelsva medienos spalva.

* 186(5?) m. Antanavo dvarininko garderobo registre įrašytas „Gelumbinis gelsvos (?) spalvos senas apdaras <...>“ (*Ubiór męski sukienny koloru drewniakowego stary*)³⁶.

FARFURKOWY KOLOR (lenk. *farfura* – fajansas, porcelianas) – balta, šviesiai kreminio atspalvio spalva.

* 1767 m. Prienų bažnyčios inventoriuje įrašytas „Baltas iškilmingas brangaus šilko arnotas, šonai porceliano spalvos <...>“ (*Ornat biały solenny, sztofu bogatego Boka Farfurkowe* <...>)³⁷.

FELMONT, FELMONTOWY, FELMORT, FELMORTOWY (pranc. *feuille morte* – mirę medžio lapai) – gelsvai rusva arba gelsvai ruda nukritusių lapų, sausų lapų spalva.

* XX a. 4-ajame dešimtmetyje Vilniuje veikusioje privačioje siuivykloje buvo atlikti keli užsakymai moteriškiems drabužiams „iš *felmortinės* spalvos atlaso“ (*ubiory atlasowe koloru felmortowego*)³⁸.

FIAŁKOWY, FIOŁKOWY (lenk. *fiolka* – žibutė, žibuoklė) – šalto atspalvio violetinė ar mėlyna (?) spalva.

* 1680 m. Kauno Šv. Petro bažnyčios inventoriuje tarp violetinės liturginės spalvos paramentų įrašytas „Žibuoklių spalvos arnotas iš taletos <...>“ (*Ornat fiołkowy taletowy* <...>) ir „Žibuoklių spalvos veliumas iš damasto“ (*Velum adamaszkowe fiołkowe* <...>)³⁹.

³³ Aktykacya Inwentarza Dóbr tak stojących Jakoteż y Ruchomych po w Bogu Zeszłym Szlachetnym Minkiewiczzu Woycie Wilen pozostalych <...>, *LVIA*, f. SA-23, ap. 1, b. l. 1654.

³⁴ Opisanie Kosciola S^o Jańskiego <...> Roku 1798, *MAB RS*, f. 151, b. 1218, l. 7.

³⁵ [Tovjanskių šeimos dokumentai, nenumuoti, nepaginuoti]. Už malonų leidimą naudotis ir cituoti dokumentus širdingai dėkoju p. Krystynai Towjańskiej-Riedel, *Privatus archyvas* (toliau – PA).

³⁶ Regestr rzeczy Pna Szabuniewiczza <...> 25 dnia msca Oktobra Ru 186(5?) spisyany, A. *Daukšio archyvas*.

³⁷ Lapai nepaginuoti. Inventarium Ecclesiae Parochialis Prenensis <...> Anno Domini 1767 Die 5. Mense Juny, *Lietuvos nacionalinio muziejaus archyvas* (toliau – *LNMa*), R-898

³⁸ [Giedrio siuivyklos 1934 m. atliktų užsakymų registracijos sąsiuvinis, s. 3, 5], PA.

³⁹ Inwentarz rzeczy kosciola Świętego Piotra Kowińskiego, Connotowanych Anno 1680. die 11 Iunij, (XX a. nuorašas), *KAKA*, b. 86.

* 1711 m. Šiaulių bažnyčiai parapijiečių paaukotų drabužių sąrašė tarp kitų įrašyta: „Violetinė suknelė <...>“ (*Sukienka Fiołkowa <...>*) ir „Violetinis kabatas <...>“ (*Kabat Fiołkowy*)⁴⁰.

GOŹDZIKOWY, GWOŹDZIKOWY KOLOR (lenk. *goździk* – gvazdikas, gvazdikėlis) – tamsiai ruda violetinio atspalvio spalva, primenanti prieskoninio gvazdikėlio spalvą.

* 1617 m. sudarytame ponui Penkalskiui Frankfurte paliktų kunigaikščio Jonušo Radvilos daiktų sąrašė įrašytas „<...>gelumbinis gvazdikėlių spalvos drabužis<...>“ („<...> *ubiór sukienny goździkowej farby <...>*)⁴¹.

* Nedatuotame, galbūt XVII a., tuometinio Vilniaus Antakalnio priemiesčio Šv. Petro (dabar – Šv. Petro ir Povilo) bažnyčios inventoriuje įrašyta: „Padėvėtas gvazdikėlių [spalvos] kontušas“ (*Kuntusz goździkowy <...> ponoszony*) ir „<...> du gvazdikėlių [spalvos] arnotai“ (*Ornaty gwoździkowe dwa*)⁴².

* 1711 m. Laižuvos bažnyčiai tarp kitų reikmenų nupirkta 5 uolektys „<...> gvazdikėlių [spalvos] pušilkio po 4 timpas už uolektį“ („<...> *Materyi goździkowej puljedwabney łosci 5 po 4 tyńfy*)⁴³.

GRANATO, GRANATOWY KOLOR (it. *melegrana* – granatas) – intensyvi, gyva, ryškiai raudona tikrojo granato (*Punica granatum* L.) žiedo arba vaisiaus sulčių spalva. Dažna skurdesnių šlėktų, neturtingų miesto amatininkų kontušinių kostiumų spalva⁴⁴. 1776–1778 m. buvo privaloma Vilniaus vaivadijų valdytojų civilinių mundurų spalva⁴⁵.

* 1788 m. Vilniaus vaito A. Minkevičiaus pomirtinio turto inventoriuje įrašyti: „1 naujas granato spalvos apsiaustas“ (*1 Płaszcz Granatowy Nowy*), „1 granato [spalvos] Delija, pamušta senomis kiaunėmis“ (*1 Delia Granatowa kunami staremi podszyta*) ir „43 uolektys granato [spalvos] kučbajaus <...>“ (*43 Łok Kuczbaiu granatowego <...>*)⁴⁶.

* 1804 ir 1811 m. Plokščių (anuomet Blagoslowienskas, dabar – Šakių r.) bažnyčios vizitacijos aktuose tarp raudonos liturginės spalvos paramentų įrašytas „Šilkinis apipliesęs granato [spalvos] arnotas su raudona kolona, puošta auksinėmis gėlėmis <...>“ (*Ornat sztofowy granatowy z kolumną czerwoną w kwiaty złote obdarty <...>*)⁴⁷.

GRIDELINO, GRYALINOWY, GRYGLYNOWY, GRYGRYNOWY KOLOR (pranc. *gris* – pilkas, *lin* – linas, linai) – nebalintų linų spalva.

* 1698 m. vilniečio Mikalojaus Stročinskio pomirtinio turto inventoriuje įrašyta „Pustrylika uolekčių nebalintų linų spalvos krepo“ (*Pułtrzynastu łosci krepny Grygrynowey*)⁴⁸.

⁴⁰ Taxa Fantow Kosciola Szawelskie przy bytności Parafianow, KAKA, b. 137, l. 143.

⁴¹ Rejestr rzeczy Książęcia JeMci ktore przy panu Pękalskim zostaly we Frankfurcie nad Odrą roku 1617 13 Julij, AGAD, AR XXVI, Nr. 15, s. 1.

⁴² PPBA, f. 1, ap. 5, b. 10, l. 109, 125.

⁴³ KAKA, b. 137, l. 149v.

⁴⁴ M. Gutkowska-Rychlewska, op. cit., s. 660.

⁴⁵ M. Matušakaitė, op. cit., p. 279–281.

⁴⁶ Aktykacya Inwentarza Dobr iak stoiących iakoteż y Ruchomych po w Bogu Zeszłym Szlachetnym Minkiewiczzu Woycie Wilen pozostałych. Roku 1788 Miesiąca Decembra Trzynastego Dnia, LVIA, f. SA-23, ap. 1, b. 47, l. 1658.

⁴⁷ Akt wizyty Kosciola Blagowienstwo <...> Roku 1804 Augusta 10 Dnia, Ar Łm, l. 37, nepaginuota; <...> Roku 1811, ibid.

⁴⁸ Inventarium <...> Jmci Pana Mikolaia Stroczyńskiego <...>, LVIA, SA-23, ap. 1, b. 20, l. 196v, 199v.

* 1789 m. vilnietės Petronėlės Minkevičienės turto inventoriuje tarp likusių moteriškų drabužių įrašyta „Nebalintų linų spalvos dryžuotas angliško fasono drabužis iš kitaikos“ (*Angielka kitayki Grygrynowey w Paski*)⁴⁹.

INKARNATOWY KOLOR (lenk. *inkarnacja* – įsikūnijimas) – kūno spalva. Žr. CIAŁKOWY, CIELISTY KOLOR.

* Po Abiejų Tautų Respublikos valdovo Jono Kazimiero Vazos mirties likusio turto sąrašė, sudarytame Neverso (Prancūzija) benediktinų abatijoje, tarp kitų daiktų įrašytas „<...> nedidelis stačiakampis stalas su XVII a. madingo inkarnato atspalvio (šviesiai avietinė truputį pagelsvinta spalva) uždangalu“ (<...> *niewielki prostokątny stół z okryciem w modnym w XVII w. odcieniu incarnat (jasny kolor malinowy, lekko złamany żółtym)*)⁵⁰.

IZABELOWY KOLOR (pranc. *isabelle* – sartis) – blyškiai pilka, pereinanti į gelsvai rudą spalva. Pavadinimas kildinamas iš karalienės Izabelės vardo.

* 1733 m. vilniečio pirklio Strangoelso prekių registre įrašyta „5¼ uolekties blyškiai pilkos, į gelsvai rausvą pereinančios spalvos barakano“ (*5¼ Łokc Barchanu Izabelowego*)⁵¹.

* 1789 m. vilniečio Juozapato Minkevičiaus turto inventoriuje tarp likusių vyriškų drabužių įrašytas keturiasdešimčia auksinų įkainotas „Vienas blyškiai pilkšvos, pereinančios į gelsvai rudą, spalvos žiponas“ (*Żupan Izabellowy Atlasowy ieden*)⁵².

JABŁONKOWY, JABŁONKOWATY KOLOR (lenk. *jabłko* – obuolys) – žalio obuolio spalva.

* 1896 m. Ukmergės apylinkių dvarininko Juozapo Tovjanskio turto registre įrašyta „Žalio obuolio spalvos atlasinė liemenė“ (*Kamizelka atlasowa koloru jablonkowego*)⁵³.

KACZAROWY, KACZOROWY KOLOR, KACZOROWA MAŚĆ (lenk. *kaczor* – antinas, gailgalas, *maść* – spalva, plaukas) – žaliai ir juodai besimainanti spalva, gaunama iš skirtingos spalvos metmenų ir ataudų.

* 1789 m. vilnietės Rozos Stžalkauskienės-Eismontienės turto inventoriuje tarp likusių moteriškų drabužių įrašyta trisdešimčia auksinų įkainotos „Septynios su puse uolekties besikaitaliojančios žaliai juodos spalvos kitaikos“ (*Siedm y Puł łokcia kitayki w Kolorze Kaczarowym <...>*)⁵⁴.

KAFOWY, KAFFOWY KOLOR (lenk. *kawa* – kava) – tamsiai ruda užplikytos kavos spalva.

* 1790 m. Gardino Karališkojo šilkinų audinių ir juostų fabriko prekių likučių specifikacijoje įrašyta „Pusšilkinė kavos [spalvos] juosta“ (*Pas kafowy poljedwabny*)⁵⁵.

⁴⁹ Aktykacya Inwentarza Dobr tak Stoiących iakoteż y ruchomych po wBogu zeszyły Jeymci Pani Petronelli Minkiewiczowey Burmistrzowey Wilenskiej pozostałych. Roku 1789 Mesiąca Novembra 11 Dnia, LVIA, f. SA-23, ap. 1, b. 47, l. 2502.

⁵⁰ M. Gutkowska-Rychlewska, op. cit., s. 527.

⁵¹ A° 1733/ Registrz rzeczy Kupca Strangoelsa <...>, LVIA, f. SA-23, ap. 1, b. 27, l. 548.

⁵² Aktykacya Inwentarza Dobr tak Stoiących iako też ruchomych po wBogu zeszyłym Jnym Panu Jozefacie Minkiewiczu Burmistrzu Wilenskim pozostałym, LVIA, f. SA-23, ap. 1, b. 47, l. 1223.

⁵³ [Tovjanskių šeimos dokumentai, nenumeruoti, nepaginuoti], PA.

⁵⁴ Aktykacya Inwentarza dobr tak Stoiących, Jako też y ruchomych po wBogu zeszyły Sławetney primo voti Rozy Stržalkowskiej, secundi voti Eysmontowey Obywatelki Wilen pozostałych <...>, LVIA, f. SA-23, ap. 1, b. 47, l. 1268.

⁵⁵ Specyfikacya Remanentow rozných Towarow. Ruchomosci, etc. in 1790 06 Diebus 9bris spisana, AGAD, AT D-23/16b, l. 11.

* 1804 m. Zapyškio bažnyčios vizitacijos akte įrašytas „Kavinis damasto arnotas <...>“ (*Ornat Adamaszkowy Kafowy <...>*)⁵⁶.

KANARKOWY KOLOR (pranc. *canari* → lenk. *kanarek* – kanarėlės patinėlis) – ryškiai geltona, panaši į kanarėlės, spalva.

* 1889 m. Pakuonio bažnyčios inventoriuje tarp baltosios liturginės spalvos paramentų įrašyti du, šilkinis ir kasdieninis, kanarėlės spalvos arnotai (<Ornat> *kanarkowy jedwabny <...>* ir *Codzienny kanarkowy <...>*)⁵⁷.

* Šviesios kanarėlės spalvos žiponą (*Żupan koloru światłokanarkowego <...>*) Lietuvoje buvo įsigijęs Kaune tarpukariu žinomas kolekcininkas ir meno vertybių kontrabandininkas M. Janušauskas, kuris jį išgabeno į Lenkiją ir XX a. 4-ajame dešimtmetyje ar viduryje per tarpininkus pardavė Varšuvos nacionaliniam muziejui⁵⁸.

KAPAROWY, KAPEROWY KOLOR (lenk. *kapar* – kaparėlis) – marinuotus prieskoninius kaparėlius arba papuvusius bet kokius žalumynus primenanti tamsiai žalia spalva.

* 1804 m. Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčios inventoriuje įrašytas „<...> gedulinis arnotas su kolona, pasiūta iš šilko su kaparėlių spalvos dugnu“ (<...> *na dnie kaparowym*)⁵⁹.

KARMAZYN, KARMAZYNOWY KOLOR (arab. *kyrmyzy*, turk. *kermezy*, ital. *chermisi*) – sodri išsirpusių aviečių uogų spalva, gaunama iš kermeso arba košenilės; Abiejų Tautų Respublikoje – įprasta didiko ir bajoro tautinių apdarų spalva, kilmingųjų luomo simbolis. 1776–1778 m. buvo nustatyta, jog Vilniaus vaivadijos valdytojų munduro rankogaliai ir žiponai privalo būti karmazino spalvos.

* 1552 m. Vilniaus katedros koplyčios inventoriuje (išliko tik fragmentas) pirmuoju, nes, sprendžiant iš apibūdinimo, buvo pats gražiausias, įrašytas Vilniaus vaivados ir LDK kanclerio Geranainių grafo Alberto Goštauto († 1539) savo tėvo atminimui užsakytas ir šeimos koplyčiai paaukotas „Karmazino spalvos arnotas iš altembaso <...>“ (*Ornat altembasowy karmazynowy czyrwoony <...>*)⁶⁰.

* 1598 m. Vilniaus katedros inventoriuje įrašytas tuomet dar tik palaimintojo Kazimiero koplyčioje buvęs „Iškilingas raudono karmazino arnotas su JKD herbais ir užrašu perlais Bona Forcia Regina Polonia“ (*Ornat Czerwonego karmazynu sperłami y herbami J. K. M. na nim napis sperel Bona Forcia Regina Polonia*)⁶¹.

* 1647 m. kunigaikščio Jonušo Radvilos (1612–1655) kambarioje buvo „Atlasinė karmazino spalvos vėliava, arba kornetas <...>“ (*Choragiew albo Cornet Atlasowy Karmazynowy <...>*)⁶².

⁵⁶ Akt wizyty Kosciola Parafialnego Sapieżyskiego, *Ar Łm*, l. 469, lapai nepaginuoti.

⁵⁷ Działo się na gruncie Plebanii Pokoynskiej 1889 11 05, *Ar Łm*, nepaginuota.

⁵⁸ *Katalog ubiorów...*, s. 147, katalogo Nr. II/63.

⁵⁹ *PPBA*, f. 1, ap. 5, b. 18, l. 20, 274.

⁶⁰ *Conscriptio auri et argenti divi Casimiri <...> Anno Domini MDLII die vero XXVI mensis Januarii de mandato Sacrae Iltis Regiae facta*, *MAB RS*, f. 43, b. 19857; J. Kurczewski, *Kościół zamkowy czyli katedra Wileńska*, cz. II, Wilno, s. 103–107.

⁶¹ *VUB RS*, f. 4-35808 (A-2472).

⁶² *Opisanie Rzeczy Xcia Jmsci Kunsztkamerowych w Lubeczu dnia 20 February A° 1647*, *AGAD*, AR D-XXVI, t. I. Nr. 64.

KASZTANOWY KOLOR (lenk. *kasztan* – kaštanas) – ruda kaštono vaisiaus spalva.

* XX a. 4-ajame dešimtmetyje Vilniuje veikusioje privačioje siuvykloje buvo pasiūti „<...> vyriški drabužiai iš kaštono spalvos medžiagos <...>“ (<...> *ubiory męskie z materiału kasztanowego <...>*)⁶³.

KORALOWY KOLOR (lenk. *koral* – koralas) – rausvai gelsva koralų spalva.

* 1701 m. Vilniaus pirklio J. Savičiaus pomirtinio turto inventoriuje įrašyti: „311 uolekčių koralų [spalvos] falendišo <...>“ (*311 Łt Falendyszu korałowego <...>*) ir „Dėvėtas kontušas iš olandiškos koralų spalvos gelumbės <...>“ (*Kontusz korałowy sukna Holenderskiego zażywany <...>*)⁶⁴.

KREMOVY KOLOR (pranc. *crème* – kremas) – kremo, kremenės, gelsvoko atspalvio spalva. XVIII a. pabaigoje buvo madingos vyriškos liemenės iš kremenės spalvos atlaso, ripso ar taftos. Buvo siuvami ir kitokie tokios pat spalvos drabužiai.

* „Kreminio šilko žiponą“ (*Żupan z kremowego jedwabiu*) ir „žiponą-čekmoną“, XVIII a. II pusėje „<...> pasiūtą iš kremenės spalvos šilkinio atlaso“ (<...> *uszyty z jedwabnego atlasu w kolorze kremowym*), kažkur Lietuvoje tarpukariu buvo gavęs žinomas Kauno kolekcininkas ir meno vertybių kontrabandininkas M. Janušauskas, vėliau juos pervežęs Lenkijon ir per tarpininkus pardavęs Varšuvos nacionaliniam muziejui⁶⁵.

KRWAWY KOLOR (lenk. *krew* – kraujas) – kraujo spalvos raudona.

* 1695 m. Jadvygos Tomkevičiūtės Paluševičienės-Rudanauskienės pomirtinio turto inventoriuje įrašytas „Naujas kraujo spalvos žiponas <...>“ (*Żupan krwawy nowy <...>*)⁶⁶.
* 1701 m. Vilniaus miestelėno ir pirklio J. Savičiaus pomirtinio turto inventoriuje įrašytas „Dėvėtas kraujo spalvos kontušas <...>“ (*Kontusz krwawy zażywany <...>*)⁶⁷.

LAZUROWY KOLOR (lenk. *lazur* – žydras, mėlynas) – sodri tamsiai mėlyna kaip pusbrangio akmens lazurito spalva.

* 1598 m. Vilniaus katedros inventoriuje tarp liturginių reikmenų, priklausiusių Švč. Trejybės koplečiams, įrašytas „Veliumas iš lazurito spalvos kitaikos“ (*Velum kitayki lazurowy*)⁶⁸.

LILA, LILAK, LILIJOWY KOLOR (lenk. *lilak* – alyva) – labai šviesiai violetinė arba rausvai violetinė alyvų žiedų spalva.

* 1822 m. Valkininkų bažnyčios inventoriuje tarp baltosios liturginės spalvos paramentų įrašytas „Arnotas iš pušilkinės medžiagos su baltomis gėlėmis alyvų žiedų spalvos dugne“ (*Ornat materyi półjedwabnej w kwiaty białe na dnie lilijowym*)⁶⁹.

⁶³ [Giedrio siuvyklos 1934 m. atliktų užsakymų registracijos sąsiuvinis, l. 5], PA.

⁶⁴ Inwentarz nka P. Jozefa Sawicza <...>, LVIA, f. SA-23, ap. 1, b. 20, l. 339v.

⁶⁵ B. Biedrońska-Slotowa, op. cit., s. 158, katalogo Nr. 62; *Katalog ubiorów...*, katalogo Nr. II/74.

⁶⁶ Inwentarz rzeczy Hedwigi Tomkiewiczzonej primi voti Paluszewiczowej, secundi vero Rudanowska. Die Prima Mensis Augusti Anno Domini 1695, LVIA, f. SA-23, ap. 1, b. 20, l. 66.

⁶⁷ Inwentarz nka P. Jozefa Sawicza <...> kupca y mieszczanina Wilen, LVIA, f. SA-23, ap. 1, b. 20, l. 434.

⁶⁸ VUB RS, f. 4-35808 (A-2472), l. 51, Nr. 2.

⁶⁹ *Valkininkų bažnyčios archyvas* (toliau – VBA), nenumuota, nepaginuota.

LILIOWY KOLOR (lenk. *lilia* – lelija) – 1. Šviesiai kreminio atspalvio balsva lelijos (lot. *Lilia candidum* L.) spalva; 2. Šnekamojoje kalboje ne visai teisingai vartojama įvairaus intensyvumo rausvai violetinei spalvai apibūdinti.

* 1804 m. Ūdrijos bažnyčios vizitacijos akte įrašytas „Raudonas arnotas, apykaklės iš lelijinės spalvos medžiagos <...>“ (*Ornat czerwony Faciaty Liliowey materyi <...>*)⁷⁰.

* 1840 m. Veisiejų bažnyčios inventoriuje įrašytas „Gazinis umbrakulis su lelijos spalvos ir baltais langeliais <...>“ (*Umbrakula Gazowe z kratką liliową i białą <...>*)⁷¹.

ŁOSOSIOWY KOLOR (lenk. *łososina* – lašiša) – rausva gelsvoko atspalvio žuvies lašišos mėsos spalva, kartais tapatinama ir su koralų, persiko spalvomis, o Prancūzijoje pavadinama ir karalienės Marijos Antuanetės spalva.

* LDK rūmų maršalkos (nuo 1792) Stanislovo Soltano (1756–1836) lašišos spalvos žiponas (<...> *żupan łososiowy <...>*) prie Šv. Stanislovo ordino apdovanojimo proga XVIII a. pabaigoje pasiūdinto kontušinio kostiumo. Jį 1934 m. S. Soltano palikuonis Vladislovas padovanojo Varšuvos nacionaliniam muziejui⁷².

MAIOWY, MAJOWY KOLOR (lenk. *maj* – gegužės mėnuo) – perkeltine prasme – skaisti žalia spalva.

* 1785–1790 m. Gardino Karališkajame šilkinųjų audinių ir juostų fabrike buvo audžiami „<...> skaisčiai žali atlasai <...>“ (*Atlasy <...> majowe*)⁷³.

* 1789 m. vilnietės P. Minkevičienės turto inventoriuje tarp likusių moteriškų drabužių įrašyta „Šūba iš pelenų spalvos atlaso <...>, pavilkta žalia kitaika <...>“ (*Szuba Atlasu Popielatego <...> kitayką maiową powleczone <...>*)⁷⁴.

MAKOWY KOLOR (lenk. *mak* – aguona) – XVIII a. šviesiai pilka (peleninė) žydro atspalvio aguonų grūdelių spalva.

* 1794 m. vilniečio A. Sebastianovičiaus (?) turto inventoriuje įrašytas „Aguonų grūdelių spalvos prancūziškos gelumbės kontušas <...>“ (*Kuntusz makowy Francuskiego Sukna <...>*)⁷⁵.

MARCEPANOWY, MARCYPANOWY KOLOR (lenk. *marcypan* – marcipanas, migdolinis saldumynas) – 1. Šalto stiklinio atspalvio balta; 2. Šviesi gelsvai rusva arba auksinio atspalvio gelsva spalva.

* Nedatuotame, galbūt XVII a., tuometinio Vilniaus Antakalnio priemiesčio Šv. Petro (dabar – Šv. Petro ir Povilo) bažnyčios inventoriuje įrašyti du geduliniai arnotai „<...> su marcipano spalvos reikmenimis“ (<...> *z potrzebami marzypanowemi*)⁷⁶.

⁷⁰ Wizyta Inwentarza Podawczego w Roku Mca 8bra Rku 1804 in Fundo Odbyta <...>, *Ar Łm*, l. 562, nepaginuota.

⁷¹ *Ar Łm*, l. 578, nepaginuota.

⁷² *Katalog ubiorów...*, katalogo Nr. II/70; II/56; B. Biedrońska-Słotowa, op. cit., s. 157, katalogo Nr. 60.

⁷³ *AGAD*, AT D-23/16b, l. 3.

⁷⁴ Aktykazy Inwentarza Dobr tak Stojących iakoteż y ruchomych po wBogu zeszyły Jeymci Pani Petronelli Minkiewiczowey Burmistrzowey Wilenskiey pozostalych. Roku 1789 Mesiąca Novembra 11 Dnia, *LVIA*, f. SA-23, ap. 1, b. 47, l. 1236.

⁷⁵ [Andrejaus Sebastianovičiaus turto inventorių], *LVIA*, f. SA-23, ap. 1, b. 20, l. 50.

⁷⁶ *PPBA*, f. 1, ap. 5, b. 10, l. 125.

* 1698 m. vilniečio Mikalojaus Stročinskio pomirtinio turto inventoriuje tarp moteriškų drabužių įrašytas „Żalias atlasinis sijonas su marcipano spalvos nériniais <...>“ (*Spodnica atlasowa Zielona w ktury korony Marcypanowe <...>*)⁷⁷.

MIENIĄCY, MIENIONY KOLOR (lenk. *mienić się* – keistis, kaitytis) – kintančioji spalva arba atspalvis, gaunami audžiant iš skirtingų spalvų metmenų ir ataudų.

* 1789 m. vilnietės R. Stžalkauskienės-Eismontienės turto inventoriuje tarp likusių moteriškų drabužių įrašytas šešiasdešimčia auksinų įkainotas „Vienas salopas iš besikeičiančių spalvų grodetūro, pamuštas kiškenomis“ (*Jeden salop Gredyturowy mieniącego koloru zaiącami podszyty*)⁷⁸.

MLECZNY KOLOR (lenk. *mleko* – pienas, pienelis) – balta truputį gelsvo atspalvio pieno spalva.

* 1785–1790 m. Gardino Karališkajame šilkinųjų audinių ir juostų fabrike buvo audžiamas „<...> pieno spalvos su baltu grodetūras“ (*Gredytur <...> mleczny z białym*)⁷⁹.

MODRY KOLOR (lenk. *modrak* – mėlynasis čiobrelis) – 1. Mėlyna brangakmenio safyro spalva; 2. Mėlynojo čiobrelio (lot. *Centaurea cyanus* L.) žiedų spalva; 3. Mėlyna rugiagėlės (lot. *Centaurea cyanus* L.) žiedų spalva.

* 1598 m. Vilniaus katedros inventoriuje įrašyta keliolika paramentų, kurių viršus ir / arba tik pamušalas pasiūti iš safyro (mėlynojo čiobrelio, rugiagėlės) spalvos audinių. Pavyzdžiui: „Arnotas iš auksaviršio, reformuotas, su safyro spalvos gėlėmis <...>, pamuštas mėlyna dupla“ (*Ornat zotogłowy reformowany na nim floryzowanie modre <...> podszyty duplą modrą <...>*); „Arnotas iš safyro spalvos aksomo <...>, pamuštas safyro drobe, stula ir manipulis iš tokios pat medžiagos“ (*Ornat <...> na atlasie modrym <...> podszyty płotnem modrym stula y manipularz tezye materyey*); „Viena dalmatika iš safyro spalvos damasto, pamušta tamsaus safyro drobe“ (*Dalmatyka Jedna jest adamaszku modrego podszyta płotnem ciemno modrym*)⁸⁰.

MORDERE, MORDORE, MORDEROWY, MURDEROWY, MORDOWNY (pranc. *modoré, mordoré*) – 1. Auksinio atspalvio ruda; 2. Blizgi rudai raudona spalva. Abiejų Tautų Respublikoje, tad ir LDK, buvo madinga nuo XVIII amžiaus.

Rusijoje šios *mordore* spalvos apdarai itin išpopuliarėjo XIX a. I pusėje iki pat 1860 metų.

* 1790 m. Gardino Karališkojo šilkinųjų audinių ir juostų fabriko prekių likučių sąrašė įrašytos keturios juostos, kurių spalva pavadinta įvairiai: *mordowny, murdowny, murderowy*, net ir *mirderowy*, tačiau tikriausiai tai yra viena ir ta pati „auksinio atspalvio ruda“⁸¹.

⁷⁷ Inventarium <...> JM Pana Mikolaia Stroczyńskiego Burm. Wilen, LVIA, f. SA-23, ap. 1, b. 20, l. 197v.

⁷⁸ Aktykacya Inwentarza dobr tak Stoiących, jako też y ruchomych po wBogu zeszy Sławetney primo voti Rozy Strzakowskiey, Secundi voti Eysmontowey Obywatelki Wilen pozostałych, LVIA, f. SA-23, ap. 1, b. 47, l. 2550.

⁷⁹ AGAD, AT D-23/16b.

⁸⁰ VUB RS, f 4-35808 (A-2472), l. 17, Nr. 14; l. 18, Nr. 23; l. 31, Nr. 18.

⁸¹ Specyfikacya Remanentow roznnych Towarow, Ruchomosci, etc. in 1790 06 Diebus 9bris spisana, AGAD, AT D-23/16b, l. 11.

* 1767 m. Veisiejų bažnyčios inventoriuje įrašytas „Naujas raudonas iškilmingas arnotas, visas iš brangaus *mordere* spalvos šilko <...>“ (*Ornat czerwony solenny Nowy ze sztofu bogatego mordere wszytek iednostayny <...>*)⁸².

NIEBIESKI, NIEBIESNY KOLOR (lenk. *niebo* – dangus) – žydra dangaus spalva.

Žydras muaro juosta būdavo įstrižai perjuosiamas Baltojo Erelio ordinu apdovanotojo ir atitinkamu kontušiniu kostiumu vilkinčiojo krūtinė.

* 1711 m. Šiaulių miestelėnė Ona Velbicka (Welbicka) paaukojo bažnyčiai „<...> žydras dangaus spalvos sijoną“ (*spodnice*)⁸³;

* 1724 m. Varnių katedros inventoriuje tarp baltos liturginės spalvos paramentų įrašytas „Siuvinėtas Valančiaus arnotas su dangaus spalvos siuvinėta kolona <...>“ (*Ornat Wolonczowski wyszywany z Kolumną niebieską haftowaną <...>*)⁸⁴.

* 1779 m. Kamajų bažnyčios altarijos inventoriuje įrašytas „Aksominis dangaus spalvos kontušas“ (*Kontusz aksamitny niebieski kolorem*), kurį bažnyčiai paaukojo pulkininkas Koziele. Gali būti, jog iš šio kontušo audinio buvo pasiūta į vėlesnį, jau 1808 m., Kamajų bažnyčios inventorių įrašyto arnoto kolona ir kapos preteksta⁸⁵.

* 1822 m. Valkininkų bažnyčios inventoriuje tarp baltos liturginės spalvos paramentų įrašyta: „Vaškytinės drobės [arnotas] su dangaus spalvos kolona <...>“ (*<Ornat> cyratowy z kolumną niebieską <...>*) ir kapa iš „<...> audinio dangaus spalvos dugnu <...>“ (*<...> na dnie niebieskim <...>*)⁸⁶.

OLIWKOWY KOLOR (pranc. *olive* – alyvuogė, alyvinė gelsvai žalia spalva, lenk. *oliwka* – alyvuogė) – alyvuogių spalva, kuri gali būti žaliai geltona, geltonai žalia, rusvai arba rudai žalia.

* Po Abiejų Tautų Respublikos valdovo Jono Kazimiero Vazos mirties likusio turto sąraše, sudarytame Neverso (Prancūzija) benediktinų abatijoje, tarp kitų daiktų įrašytas „<...> alyvinės spalvos gelumbinis kaftanas <...>“ (*<...> kaftan barwy oliwkowej z sukna <...>*)⁸⁷.

* 1808 m. liepos 15 d. Slucko manufaktūroje išausta 6 ¾ uolekties ilgio „<...> juodos, šviesiai gelsvos ir alyvinės spalvų juosta“ (*Pas <...> czarne palie oliwkowy*)⁸⁸.

ORZECHOWY KOLOR (lenk. *orzech* – riešutas) – šviesiai ruda sauso subrendusio itališko riešuto lukšto arba riešutmedžio medienos spalva.

⁸² Inventarium Ecclesiae parochialis Prenensis <...> Anno Domini 1767 Die 5. Mense Juny, *LNMa*, R-898. nepaginuota.

⁸³ Legacye nieoddane na Kosciol Szawelski, *KAKA*, b. 137, l. 142.

⁸⁴ [Žemaičių vyskupijos kapitulos aktai, 1698–1798/ T. V], l. 62. Inwentarz złota, srebra, kielichow, Ornatow, Kap, Dalmatyk, Antepediow, Alb <...> Kosciola Cathedralnego Wornienskiego Sporządzony Ao 1724 die Julij, *KAKA*, b. 5.

⁸⁵ *VUB RS*, f. 57, B 53–565, nepaginuota; *ibid.*, b. 53–567, l. 2. (Už nuorodų išrašus širdingai dėkoju kolegei Gabijai Surdokaitei.)

⁸⁶ *VBA*, dokumentai nenumuoti, nepaginuoti.

⁸⁷ M. Gutkowska-Rychlewska, *op. cit.*, s. 526.

⁸⁸ *Xięga Rozchodu Jedwabiuw złota y Srybra na Pasy y Materye rozne od 1808–Julij 1809 Roku*, *AGAD*, AR Dz. XIX, sp. 7.

⁸⁹ *Pela* – labai sukrūs ataudams naudoti siūlai, leidžiantys sukurti rupų audinio paviršių.

* 1744 m. Slucko manufaktūroje buvusių verpalų sąrašė įrašyti „7 lotai riešuto spalvos pelos“⁸⁹ (*Peli orzechowej 7 Łoty*)⁹⁰.

* 1785–1790 m. Gardino Karališkajame šilkinų audinių ir juostų fabrike tarp kitų buvo audžiami ir „<...> riešuto spalvos atlasai<...>“ (*Atlasy <...> orzechowe <...>*)⁹¹.

* 1840 m. Veisiejų bažnyčios inventoriuje įrašytas „Žalias arnotas iš grodetūro riešuto spalvos dugnu <...>“ (*Ornat Zielony na dniu orzechowym gredyturowy <...>*)⁹².

PALIOWY KOLOR (pranc. *paille* – šiaudai, *pale* – blyškus) – šviesi blyškiai gelsva sausų šiaudų spalva.

Rusijoje *палевый цвет* vadinti visi šviesūs audinių bei puošnių drabužių spalvų tonai. Buvo itin madingi nuo XVIII a. vidurio iki 1840 metų.

* 1744 m. Slucko manufaktūroje buvusių verpalų sąrašė įrašyti „9 lotai blyškiai gelsvos pelos <...>“ (*Peli Paliowey 9 Łoty <...>*)⁹³.

* 1790 m. Gardino Karališkojo šilkinų audinių ir juostų fabriko prekių likučių sąrašė įrašyta „Blyškiai gelsva atlasinė juosta <...>“ (*Pas atlasowy Paliowy <...>*)⁹⁴.

PAPUZI, PAPUZY, PAPUŽASTY KOLOR (lenk. *papuga* – papūga) – 1. Šviesi pavasarinės žalumos spalva; 2. Spėjama – bendra ryškių žalios ir raudonos ar žydros ir geltonos tonacija audiniuose su skirtingos spalvos apmatais ir ataudais.

* 1694 m. vilniečio Jurgio Marminskio pomirtinio turto inventoriuje įrašytas „Padėvėtas papūginės spalvos kontušas <...>“ (*Kuntusz papuzy <...>ponoszony <...>*)⁹⁵.

* 1764 m. Varnių katedros inventoriuje tarp žalios liturginės spalvos paramentų įrašytas „<...> Žalias papūginės spalvos arnotas iš damasto <...>“ (*<...> Ornat zielony Papuzy Adamaszkowy <...>*)⁹⁶.

* 1782 m. Pandėlio bažnyčios inventoriuje įrašytas „Gėlėtas papūgos spalvų arnotas <...>“ (*Ornat Papuzasty wkwiatach <...>*)⁹⁷.

* 1804 m. Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčios inventoriuje tarp žalios liturginės spalvos veliūmų įrašytas „Atlasinis papūgos spalvų veliūmas“ (*Velum atlasowe papuzęgo koloru*)⁹⁸.

PARUBINOWY KOLOR (pranc. *rubis*, lenk. *rubin* – rubinas) – spėjama – brangakmenio rubino ar panaši sodri, ryški raudona spalva.

* 1804 m. Zapyškio bažnyčios vizitacijos akte įrašytas „Pelenų spalvos šilkinis senas arnotas, kolona rubino safyro [spalvos] <...>“ (*Ornat popielaty sztofowy stary Kolumną Parubinową Szafirową <...>*)⁹⁹.

⁹⁰ Regiest Materyałów Zostaiących w Fabryce perskiej <...>, AGAD, AR Dz. XIX, l. 8.

⁹¹ AGAD, AT D-23/16b, l. 3.

⁹² *Ar Łm*, I. 578, nepaginuota.

⁹³ Regiest Materyałów Zostaiących w Fabryce perskiej <...>, AGAD, AR Dz. XIX, l. 8.

⁹⁴ AGAD, AT Dz. 23/16b, l. 11.

⁹⁵ [Vilniaus rūmų patarėjo Jurgio Murminkio pomirtinio turto inventorių, 1694], *LVIA*, f. SA-23, ap. 1, b. 20, l. 27.

⁹⁶ [Žemaičių vyskupijos kapitulos aktai, 1698–1798, t. V], l. 181, 183. *Suppellex Sacra in Auro et Argento serico Ecclesiae Cathedralis Miednicen. Seu Samogitiensis Anno Dni 1764 connutata*, *KAKA*, b. 5.

⁹⁷ Akt Wizyty Generalney Dziekanskij Plebanij Ponedeskiej <...> W Ru Sporządzony, *Rokiškio kraštotyros muziejaus archyvas* (toliau – *RKMA*), inv. Nr. 10226, lapai nepaginuoti.

⁹⁸ *PPBA*, f. 1, ap. 5, b. 18, l. 19.

⁹⁹ Akt Wizyty Kościoła Parafialnego Sapieżyckiego <...> Ru 1804 Dnia 24 Septembra, *Ar Łm*, l. 469, nepaginuota.

PERŁOWY KOLOR (lenk. *perła* – perlas) – žvilganti kreminio atspalvio balta, perlų spalva.

* Vilniaus katedros 1598 m. inventoriuje įrašyta keliolika tokios spalvos reikmenų. Pa-
vyzdžiui: „Arnotas iš altembaso, persiūtas, siuvinėtas, ant jo perlų spalvos kryžius su
Švč. Trejybės atvaizdu“ (*Ornat Altembasowy aftowany przesywany na nim perłowy
krzyz cum Efigię SS trinitatis <...>*); „Kapa iš raudono altembaso <...> joje perlų spalvos
siuvinėtas skydas“ (*Kapa altembasu czerwonego <...> wniey szczyt perłowy*); „Perlų spal-
vos humerolas, vidury Pelikanas, o iš kraštų šventosios figūros <...>“ (*Humeral perłowy
w posrodku Pelikan a skraiow figury święcie <...>*)¹⁰⁰.

PIEPRZOWY KOLOR (lenk. *pieprz* – pipiras, pipirai) – pilkai juosva maltų pipirų spalva.

* 1701 m. vilniečio pirklio J. Savičiaus pomirtinio turto inventoriuje įrašyta „Pipirų spal-
vos jėpanča <...>“ (*Opończa <...> Koloru Pieprzowego <...>*)¹⁰¹.

PIUS, PIUSOWY, PIUSKOWY KOLOR (lenk. *piuska* – pijusė) – violetinė rudo atspalvio arba
rudai violetinė spalva.

* 1798 m. Vilniaus Šv. Jono bažnyčios aprašyme tarp violetinės spalvos paramentų įraš-
yta: „Rudai violetinio manšestro arnotas <...>“ (*Ornat Piusowy manszestrowy <...>*) ir
„Gedulinė kapa, kurios šonai [pasiūti] iš rudai violetinio šilko <...>“ (*Kapa Załobna któ-
rey boki Sztofu piusowego <...>*)¹⁰².

POMARANCZOWY, POMARENZOWY KOLOR (lenk. *pomarańcza* – apelsinas) – oran-
žinė, apelsino spalva.

* 1617 m. kunigaikščio Jonušo Radvilos (1612–1655) daiktų sąrašė buvo „<...> apelsino
spalvos kabatas iš teletu“ (<...> *kabat teletowy pomaranczowy*), „<...> apelsino spalvos
jupa iš damasto“ (<...> *jupa adamaszkowa pomaranczowa*) ir tokios pat spalvos „per-
siška striukė“¹⁰³.

* Nedatuotame, galbūt XVII a. II pusės, tuometinio Vilniaus priemiesčio Šv. Petro baž-
nyčios inventoriuje įrašytas 250 auksinų vertės „Apelsino spalvos kontušas“ (*Kuntusz
pomaranczowy*)¹⁰⁴.

* 1785–1790 m. Gardino Karališkajame šilkinųjų audinių ir juostų fabrike buvo audžia-
mi: „Apelsino [spalvos] grodeturas“ (*Gredytur pomaranczowy*) ir „<...> lygios apelsinų
[spalvos] kitaikos“ (*Kitayki gladkie, pomaranczowe*)¹⁰⁵.

* 1804 m. Ūdrijos bažnyčios vizitacijos akte įrašytas „Apelsino spalvos arnotas, visas iš
lamos, gėlėtas <...>“ (*Ornat Pomarenczowy Lamowy cały w Kwiaty <...>*)¹⁰⁶. Kaip jau
„senas“ šis liturginis rūbas paminėtas ir 1860 m. Ūdrijos bažnyčios inventoriuje. Ana-
logiškame 1870 m. šios šventovės dokumente įrašytas „Baltas arnotas, kraštai apelsino

¹⁰⁰ VUB RS, F 4-35808 (A-2472).

¹⁰¹ Inwentarz nka Jozefa Sawicza <...> kupca y mieszczanina Wilen. 1701 dnia 29 Augusta, LVIA, f. SA-23, ap. 1, b. 20, l. 340v.

¹⁰² MAB RS, f. 151, b. 1218, l. 8v, 9v.

¹⁰³ AGAD, AR XXVI, Nr. 15, l. 1–2.

¹⁰⁴ PPBA, f. 1, ap. 5, b. 10, l. 109.

¹⁰⁵ AGAD, AT D-23/16b, l. 2–3.

¹⁰⁶ Wizyta Inwentarza Podawczego w Roku Mca 8bra Rku 1804 in Fundo Odbyta <...>, Ar Łm, l. 562, lapai nepaginuoti.

spalvos <...>“ (*Ornat biały brzegi pomarańczowe <...>*)¹⁰⁷; neatmestina prielaida, jog „kraštams“ panaudotos senesniojo rūbo atraižos.

PONS, PONSO, PUNZO, PONSOWY, PAŚOWY KOLOR (it. *ponsó*, lenk. *pąs* – tamsus raudonis) – sodri tamsiai raudona spalva.

* Nedatuotame Veliuonos bažnyčios inventoriaus fragmente įrašytas „Tamsiai raudonas arnotas iš kitaikos <...>“ (*Ornat kitayczany szkarłatny ponsowy <...>*)¹⁰⁸.

* 1789 m. vilnietės R. Stžalkauskienės-Eismontienės pomirtinio turto inventoriuje įrašytas „Vienas atlasinis tamsiai raudonos spalvos salopas, pamuštas lapenomomis <...>“ (*Jeden Salop Atlasowy w kolorze Ponsowym <...>*)¹⁰⁹.

POPIELATY, POPIELATY KOLOR (lenk. *popiół* – pelenai) – šviesiai pilka pelenų spalva.

* Nedatuotame, galbūt XVII a., Vilniaus tuometinio Antakalnio priemiesčio Šv. Petro bažnyčios inventoriuje įrašytas „Pelenų spalvos kontušas“ (*Kuntusz <...> popielaty*)¹¹⁰.

* 1785–1790 m. Gardino Karališkajame šilkinųjų audinių ir juostų fabrike buvo audžiamas „<...> pelenų [spalvos] grodeturas“ (*Gredytur popielaty <...>*)¹¹¹.

* 1804 m. Zapyškio bažnyčios vizitacijos akte įrašytas „Pelenų spalvos senas šilkinis arnotas, kolona rubino safyro spalvos <...>“ (*Ornat popielaty sztofowy stary Kolumną Parubinową Szafirową <...>*)¹¹².

PROCHOWY KOLOR (lenk. *proch* – parakas) – tamsaus grafito spalva.

* 1896 m. Ukmergės apylinkių dvarininko J. Tovjanskio turto registre įrašytas „Senas suplyšęs kontušas iš parako spalvos gelumbės <...>“ (*Stary podarty kontusz z sukna koloru prochowego <...>*)¹¹³.

PURPUROWY KOLOR (gr. *porphyra*, lot. *purpura*, pranc. *pourpré*) – 1. Tamsiai raudona violetinio atspalvio spalva; 2. Tokios spalvos audinys arba drabužis.

Purpuras visais laikais buvo turto, didvyriškumo, aukštos kilmės ir visuomeninės padėties ženklas. Drabužiai iš purpuro spalvos audinių – valdovų privilegija, senovės Romoje juos vilkėjo Cezaris, Konstantinopolyje – bazilėjus. Romos senatoriai dėvėjo tunikas ir togas su purpuro spalvos juostomis.

* 1701 m. Vilniaus pirklio J. Savičiaus pomirtinio turto inventoriuje įrašytas „Naujas purpurinis olandiškos gelumbės kontušas <...>, aplinkui tos pačios spalvos šilkinė virvelė“ (*Kuntusz Purpurowy nowy sukna Holenderskiego <...> sznurek wkoło tegoż koloru iedwabny*)¹¹⁴.

¹⁰⁷ Inwentarz 1860 podany <...>, *Ar Łm*, I. 563, nepaginuota.

¹⁰⁸ Actus Visitationis Ecclesiae Vielonea die decima quinta Augusti Anno quosupra <...>, *KAKA*, b. 137, l. 122v.

¹⁰⁹ Aktykacya Inwentarza dobr tak Stoiących, jako też y ruchomych po wBogu zesley Sławetney primo voti Rozy Strzałkowskiey, secundi voti Eysmontowey Obywatelki Wilen. Pozostałych. Roku 1789 Mca Decembra 1 dnia, *LVIA*, f. SA-23, ap. 1, b. 47, l. 2550.

¹¹⁰ *PPBA*, f. 1, ap. 5. b. 10, l. 109.

¹¹¹ *AGAD*, AT D-23/16b.

¹¹² Akt Wizyty Koscioła Parafialnego Sapieżyskiego <...> Ru 1804 Dnia 24 Septembra, *Ar Łm*, I. 469, nepaginuota.

¹¹³ [Tovjanskių šeimos dokumentai, nenumuoti, nepaginuoti], *PA*.

¹¹⁴ Inwentarz nka P. Jozefa Sawicza <...> kupca y mieszczanina Wilen. 1701 dnia 29 Augusta, *LVIA*, f. SA-23, ap. 1, b. 20, l. 335, 339.

ROSASECCHA, ROSETOWY KOLOR (it. *rosa* – rožė + *secchezza* – sausiukas) – sudžiūvusio, patamsėjusio rožės žiedo prigesusi raudona spalva.

* 1724 m. Kelmės bažnyčios inventoriuje įrašyti du „prigesusios rausvos spalvos auksaspalviai veliumai“ (*Velum czerwone Rosetowe zlociste dwa*)¹¹⁵.

ROZMARYNOWY KOLOR (it. *fior di rosmarino*) – rozmarino žiedo žydrai melsva spalva.

* 1896 m. Ukmergės apylinkių dvarininko J. Tovjanskio turto registre tarp moteriškų drabužių įrašytas „Sijonas iš rozmarino spalvos šilkinės medžiagos <...>“ (*Spodnica koloru rozmarynowego materji jedwabnej <...>*)¹¹⁶.

SALADYNOWY, SELEDYN, SELEDYNOWY KOLOR (pranc. *céladon* – šviesiai žalia spalva) – pašviesinta balsvo atspalvio žalia (žalsva ?) spalva.

* 1744 m. Slucko manufaktūroje buvusių verpalų sąrašė įrašyti „24 lotai žalsvos spalvos pelos <...>“ (*Peli Seladynowej 24 Łoty <...>*)¹¹⁷.

* 1804 m. Ūdrijos bažnyčios vizitacijos akte įrašytas „Gedulinis arnotas aksominėmis žalsvos spalvos apykaklėmis <...>“ (*Ornat Żalobny Faciaty Axamitne seladynowe <...>*)¹¹⁸

SIARCZYSTY KOLOR (lenk. *siarka* – siera) – ryškiai geltona, kartais rausvoko atspalvio siera spalva.

* 1779 m. Kamajų bažnyčios inventoriuje įrašytas „sieros spalvos grodetūro“ (*siarczystego grodyturu*) žiponas be vieno skverno, kurį bažnyčiai padovanojo pulkininkas Koziele¹¹⁹.

* 1804 m. Ūdrijos bažnyčios vizitacijos akte įrašytas „Arnotas sieros spalvos dugnu <...>“ (*Ornat na siarczystym Dnie <...>*)¹²⁰.

* 1838 m. Pandėlio bažnyčios inventoriuje įrašytas „Arnotas <...> su sieros spalvos muaro kolona <...>“ (*Ornat <...> kolumna morowa siarczysty <...>*)¹²¹.

SIWY KOLOR (lenk. *siwy* – žilas, pilkšvas, šyvas) – pilkšva spalva.

* 1794 m. velionių Jurgio ir Angelės Stempkauskų pomirtinio turto inventoriuje įrašyta „Kepurė <...> su pilkšvu viršugalviu <...>“ (*Czapka <...> z okładą siwą <...>*)¹²².

SŁOMIANY KOLOR (lenk. *słoma* – šiaudas, -ai) – šviesiai gelsva, sausų šiaudų spalva

* 1728 m. Liucijos Kiełpševskos turto inventoriuje tarp kailiu pamuštų drabužių įrašyta

¹¹⁵ Ordo et Status Ecclesiae Kielmiensis <...> Ao Dni 1724 die 16 Augusti (nuorašas), *KAKA*, b. 1. l. 54, 55.

¹¹⁶ [Tovjanskių šeimos dokumentai, nenumuoti, nepaginuoti], *PA*.

¹¹⁷ *AGAD*, AR Dz. XIX, l. 8.

¹¹⁸ Wizyta Inwentarza Podawczego w Roku Mca 8bra Rku 1804 in Fundo Odbyta <...>, *Ar Łm*, l. 562, lapai nepaginuoti.

¹¹⁹ *VUB RS*, f. 57, B. 53-566, l. 2do. (Už šaltinio ištraukos nuorašą dėkoju kolegei Gabijai Surdokaitei.)

¹²⁰ Wizyta Inwentarza Podawczego w Roku Mca 8bra Rku 1804 in Fundo Odbyta <...>, *Ar Łm*, I, 562, lapai nepaginuoti.

¹²¹ Inwentarz podawczy Plebanii Ponedelskiej <...> Roku 1838. Miesiąca Lipca 10 dnia podany, *RKM*, inv. Nr. 10222, lapai nepaginuoti.

¹²² Aktykacya Inwentarza Ruchomości pozmarłych Jerzy y Angeli Stempkowskich <...> 1794 Miesiąca Kwietnia Drugiego Dnia, *LVIA*, f. SA-23, ap. 1, b. 53, l. 188

„Viena šiaudų spalvos daigstyta šūbelė iš kitaikos <...>“ *Jedna Szubka kitayczana pikowana, kolor słomiany <...>*¹²³.

STALOWY KOLOR (lenk. *stal* – plienas) – pilka, blizgi plieno spalva.

* 1694 m. Vilniaus pirklio J. Opankavičiaus turto inventoriuje įrašytas „Plieno spalvos ispaniškos gelumbės kontušas <...>“ (*Kuntusz hiszpanskiego sukna Farby Stalowej <...>*)¹²⁴.

* 1794 m. velionių Jurgio ir Angelės Stempkovskių turto inventoriuje įrašyta „Delija iš plieno spalvos gelumbės <...>“ (*Delia sukna koloru Stalowego <...>*)¹²⁵.

SZKARŁAT, SZARŁAT, SZARŁATNY, SZARŁATOWY KOLOR (sen. lot. *scarlatum*, lenk. *szkarlat*) – 1. Skaisčiai raudona; 2. Purpurinė, t. y. gilaus ir gryno tono tamsiai raudona spalva. Atrodo, jog atspalvis būdavo patikslinamas priduriant kurį kitą raudonos spalvos įvardijimą.

* 1617 m. kunigaikščio Jonušo Radvilos (1612–1655) daiktų sąrašė buvo „striukė <...>, pamušta purpuriniu atlasu“ (*Kurta <...> podszyta atlasem szkarlatnej masci*)¹²⁶.

* Nedatuotame (XVII a.?) Veliuonos bažnyčios inventoriaus fragmente įrašytas „Purpurinis aksominis arnotas <...>“ (*Ornat Axamitny szkarlatny ponsowy <...>*)¹²⁷.

SZAFIROWY KOLOR (pranc. *saphir*, lenk. *szafir* – safyras) – mėlyna, brangakmenio safyro spalva.

* 1782 m. Pandėlio bažnyčios inventoriuje įrašyta „Gelumbinė safyro spalvos vėliava <...>“ (*Choragiew Sukienna Szafirowa <...>*)¹²⁸.

* 1799 m. Slucko manufaktūroje buvo išausta „<...> safyro spalvos liemenė su auksu, kainavusi 6 auksinus“ (<...> *żyłet szafirowy ze złotem, którego cena 6 zlp*)¹²⁹.

SZAFRANOWY KOLOR (it. *zafferano*, lenk. *szafrań*) – intensyvi šilto atspalvio prieskoninio šafrano (*Crocus sativus* L.) purkos spalva.

* 1896 m. Ukmergės apylinkių dvarininko J. Tovjanskio turto registre įrašyta „Aksominė raštuota šafrano spalvos staltiesė <...>“ (*Obrus axamitny florizowany koloru szafrańowego...*)¹³⁰.

ŚLIWKOWY KOLOR (lenk. *śliwa* – slyva) – slyvos spalva.

* XX a. 4-ajame dešimtmetyje Vilniuje veikusioje privačioje siuvykloje buvo pasiūta „Suknelė iš slyvos spalvos šilkinės medžiagos“ (*Sukienka jedwabnej materji koloru śliwkowego*)¹³¹.

¹²³ Inventarium Bonorum defunctae Honestae Luciae Kiełpszewska Officiose Confectum, LVIA, f. SA-23, ap. 1, b. 27, l. 106.

¹²⁴ Inventarium defuncti Famati Joannis Opankowicz Negociatoris et civis Vilnensis, LVIA, f. SA-23, ap. 1, b. 20, l. 5.

¹²⁵ Aktykacya Inwentarza Ruchomości pozmarłych Jerzy y Angeli Stempkowskich <...> 1794 Miesiąca Kwietnia Drugiego Dnia, LVIA, f. SA-23, ap. 1, b. 53, l. 188.

¹²⁶ AGAD, AR XXVI, Nr. 15, l. 2.

¹²⁷ Actus Visitationis Ecclesiae Vielonea die decima quinta Augusti Anno quosupra <...>, KAKA, b. 137, l. 122v.

¹²⁸ Akt wizyty Generalney Dziekanskiej Plebanij Ponedelskiej <...> R Ru 1782 Sporządzony, RKM, inv. Nr. 10226, nepaginuota.

¹²⁹ Korespondencja <...> list z daty Sluck, 29 VIII 1799, AGAD, AR Dz. XXIX. I. 13.

¹³⁰ [Tovjanskių šeimos dokumentai, nenumuoti, nepaginuoti], PA.

¹³¹ [Giedrio siuvyklos 1934 m. atliktų užsakymų registracijos sąsiuvinis, l. 5], PA.

TABACZKOWY KOLOR (lenk. *tabaka* – tabakas) – gelsvo arba žalsvo atspalvio ruda, tabako spalva.

* Nežinomo autoriaus tapytas LDK raštininko (nuo 1631), LDK rūmų maršalkos (nuo 1637), pakanclerio (nuo 1645), Gardino, Slanimo ir Oršos seniūno kunigaikščio Kazimiero Leono Sapiegos (1609–1656) portretas, dabar esantis Krokuvos Reguliariųjų Laterano kunigų vienuolyne. Portretuojamasis pavaizduotas vilkintis „<...> ilgą geltonos tabako spalvos žiponą <...>“ (*Przedstawiony w długim tabaczkowo-żółtym żupanie <...>*)¹³².

* 1789 m. vilniečio Juozapato Minkevičiaus pomirtinio turto inventoriuje įrašytas „Naujas tabako spalvos kontušas <...>“ (*Kuntusz Nowy Tabaczkowy <...>*)¹³³.

TURKUSOWY KOLOR (lenk. *turkus* – turkis, biriuzas) – intensyvi, gryna, žydra aukščiausios rūšies brangakmenio turkio spalva.

* Nežinomo autoriaus XVII a. nutapytas Jono Karolio Katkevičiaus (Chodkiewicz, 1561–1621) portretas, saugomas Krokuvos Reguliariųjų Laterano kunigų vienuolyne. Portretuojamasis pavaizduotas vilkintis apdarais, tarp kurių yra ir „<...> turkio spalvos žiponas <...>“ (*Ubiór składa się z turkusowego żupana <...>*)¹³⁴.

* Nežinomo autoriaus 1775–1786 m. nutapytas LDK generolo majoro (nuo 1757), LDK stalininko (nuo 1759), LDK didžiojo vėliavininko (nuo 1760) Ferdinando Revuski (Rzewuski, 1737–1786) portretas, dabar esantis Tarnovo (Lenkija) srities muziejuje. Portretuojamasis pavaizduotas vilkintis „<...> turkio ir granato spalvų kontušą <...>“ (*turkusowo-granatowy kontusz*)¹³⁵.

UGROWY KOLOR (lenk. *ugór* – pūdymas, dirvonas) – turbūt juosvai ruda išartos dirvos spalva.

* Nežinomo autoriaus apie XVIII a. vidurį nutapytas LDK valdyto Smolensko kašteliono Serafino Eustacho Tiškevičiaus († 1590) portretas, dabar esantis Varšuvos nacionaliniame muziejuje. Portretuojamasis pavaizduotas vilkintis „pūdyimo spalvos žiponu <...>“ (*Postać ubrana w ugrowy żupan <...>*)¹³⁶.

VERD DE DRAGON, VERDRAGONOWY KOLOR (it. *verde*, pranc. *vert* – žalias, neišnokęs + *dragon* – drakonas, slibinas) – pažaliavusio vario spalva, juokais – „žalio drakono“, „varinės gyvatės“ spalva.

* 1789 m. vilnietės P. Minkevičienės pomirtinio turto sąrašė įrašyta „Anglė iš *werdregon* spalvos kitaikos su klostytu sijonu <...>“ (*Angielka kitayki Werdregon spodnica do niey falbona <...>*)¹³⁷.

* 1808–1809 m. Slucko manufaktūroje buvo išaustos septynios *werdragen* spalvos juostos, kiekviena 5 ¼ uolekties ilgio¹³⁸

¹³² B. Biedrońska-Słotowa, op. cit., s. 124, katalogo Nr. 71.

¹³³ Aktykacya Inwentarza Dobr iak stoiących iako tez y ruchomych po w bogu zeszyłm Jm Panu Jozefacie Minkiewiczzu Burmistrzu Wilenskim pozostalych. 1789 Miesiąca Nowembra Dziewiątego Dniu, LVIA, f. SA-23, ap. 1, b. 47, l. 1223.

¹³⁴ B. Biedrońska-Słotowa, op. cit., s. 130-131, katalogo Nr. 120.

¹³⁵ Ibid., s. 130, katalogo Nr. 119.

¹³⁶ Ibid., s. 128, katalogo Nr. 101.

¹³⁷ Aktykacya Inwentarza Dobr tak Stoiących iakoteż y ruchomych po w Bogu zeszyłey Jeymci Pani Petronelli Minkiewiczzowey Burmistrzowey Wilenskiej pozostalych. Roku 1789 Miesiąca Novembra 11 Dnia, LVIA, f. SA-23, ap. 1, b. 47, l. 2503.

¹³⁸ Xięga Roschodu Jedwabioł Złota y Srybra na Pasy y Materye różne od 1808 – Julij 1809 Roku, AGAD, AR Dz. XIX. Sp. 7.

WERDEPOM, WERDEPON, WERDEPONOWY KOLOR (pranc. *vert de pomme*) – 1. Švelniai žalia neišnokusio obuolio spalva (plg. JABŁONKOWY KOLOR); 2. Kai kada – rozmarino spalva (žr. ROZMARYNOWY KOLOR).

* 1789 m. vilniečio J. Minkevičiaus turto inventoriuje tarp likusių vyriškų drabužių įrašyta 272 auksinų įkainota „Švelniai žalia neišnokusio obuolio spalvos sajeto delija <...>“ (*Delia Sayetowa werdeponowa <...>*)¹³⁹.

WIŚNIOWY, WISZNIOWY KOLOR (lenk. *wiśnia* – vyšnia) – vyšninė, vyšnių sulčių spalva.

* Nedatuotame (XVII a. ?) Veliuonos bažnyčios inventoriuje įrašytas „Vyšninis damasto arnotas <...>“ (*Ornat wiszniowy damastowy <...>*)¹⁴⁰.

* 1780 m. Gardino Karališkojo šilkinų audinių ir juostų fabriko gaminių likučių registre tarp kitų įrašyta ir „Vyšninė su geltonu ir auksinėmis gėlėmis juosta“ (*Pas Wiszniowy z Żółtym z floresami złotemi*)¹⁴¹.

WODNISTY KOLOR (lenk. *woda* – vanduo, *wodnisty* – vandeningas) – spėjama – šviesiai žalia, galbūt „jūros bangai“ (pranc. *verde mare*) artima ar tapati spalva

* 1767 m. Prienų bažnyčios inventoriuje įrašytas tuometinio bažnyčios klebono (Stanislovo Rovinskio ?) lėšomis įtaisytas „Žalias vandens spalvos visas vienodas arnotas <...>“ (*Ornat Zieliony wodnisty, wszytek iednostayny <...>*)¹⁴².

IŠVADOS

Pateiktasis tekstilės istorinių spalvų pavadinimų žodynėlis nėra visiškai užbaigtas; jį galės šiek tiek pratęsti kitų, kaskart naujai aptinkamų, archyvinų dokumentų ir publikacijų įrašai. Dažniausiai tie, kuriuose bus paliudyta, jog kai kurie iš užsieninių, ypač lenkiškų, šaltinių žinomi spalvų pavadinimai tikrai buvo vartojami ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Tačiau naujai aptinkami pavadinimai nebegalės iš esmės pakoreguoti to, ką siūlo suvokti čia pateiktas žodynėlis. O vien tik iš jo galima spręsti, jog per istoriją LDK ir Lenkijos Karalystėje būta ne tik informatyvaus, bet ir itin vaizdingo tekstilės spalvų verbalizavimo, kuris tekstilės gamintojams bei vartotojams leido tiksliai nurodyti audinių ir iš jų gaminamų dirbinių spalvų niuansus ir atspalvius, anuomet turėjusius nepaprastai svarbią identifikacinę bei simbolinę reikšmę.

Galima daryti dar vieną, hipotetinę, ir ne tiek mokslinių tyrimų, kiek emocijų bei empirinių įspūdžių įkvėptą išvadą. Žodynėlyje išryškėja ir tam tikra tekstilės spalvų hierarchija, kuri savaip atspindi socialinę ano meto visuomenės sandarą. Neabejotinai pirmauja kilmingumą, valdžią, turtą ir galią simbolizuojančios raudonos spalvos, turėjusios daugybę subtiliausių atspalvių ir niuansų, kuriuos visus pranoko garsūs karmazinas ir purpuras. Bet ne mažesnė ir vadinamųjų „žemės spalvų“ grupė – visas rinkinys juosvai-rusvai-gelsvų spalvų ir atspalvių, kurie vaizdingai įvardijo vietoje gamintą ir nudažytą žemesniųjų visuomenės sluoksnių aprangą.

Gauta 2008 06 30

Parengta 2008 07 10

¹³⁹ Aktykacya Inwentarza Dobr tak Stoiących iakoteż y ruchomych po wBogu zeszeley Jeymci Pani Petronelli Minkiewiczowey Burmistrzowey Wilenskiey pozostalych <...>, *LVIA*, f. SA-23, ap. 1, b. 47, l. 1247.

¹⁴⁰ Actus Visitationis Ecclesiae Vielonea die decima quinta Augusti Anno Quosupra, *KAKA*, b. 137, l. 122v.

¹⁴¹ Specyfikacya Remanentów różnych Towarów <...>, *AGAD*, AT D-3, k. 118, 287.

¹⁴² Inventarium Ecclesiae Parochialis Prenensis <...> Anno Domini 1767 Die 5. Mense Juny, *LNMa*, R-898, lapai nepaginuoti.

GRAŽINA MARIJA MARTINAITIENĖ

Names of textile colours in Lithuanian historical sources

Summary

The author elaborates on the historical names of colours of cloths and articles of different purpose made of them, found in archival sources. Their meaning and development in the course of time are analysed. The paper was inspired by an urgent need to elucidate the meaning and the proper Lithuanian naming of textile colours which in the GDL documents, due to the specific situation and legislation of the state, were indicated by non-Lithuanian words. These, mostly Polish, names of colours and shades, as well as their variations were selected by the author from several hundreds of various documents dealing exclusively with the textile used in the GDL. The main sources were inventories of people's wealth, lists of goods, registration books of various weaving workshops, the old catalogues of museum exhibits and various historical publications (travellers' notes, memoirs, etc.). All names of textile colours and their shades are presented in alphabetical order in a glossary. Each naming found in the sources is supplied with a separate vocable in which the term's origin and one or more brief citations from the sources and the Lithuanian characterization of the meaning are presented.

Historical colours of textile articles have been for the first time attempted to discuss in the historiography of Lithuanian studies of art.

The publication might be of value for investigators of artistic textile, restorers, ethnographers and all those interested in the history of this area of applied art.